

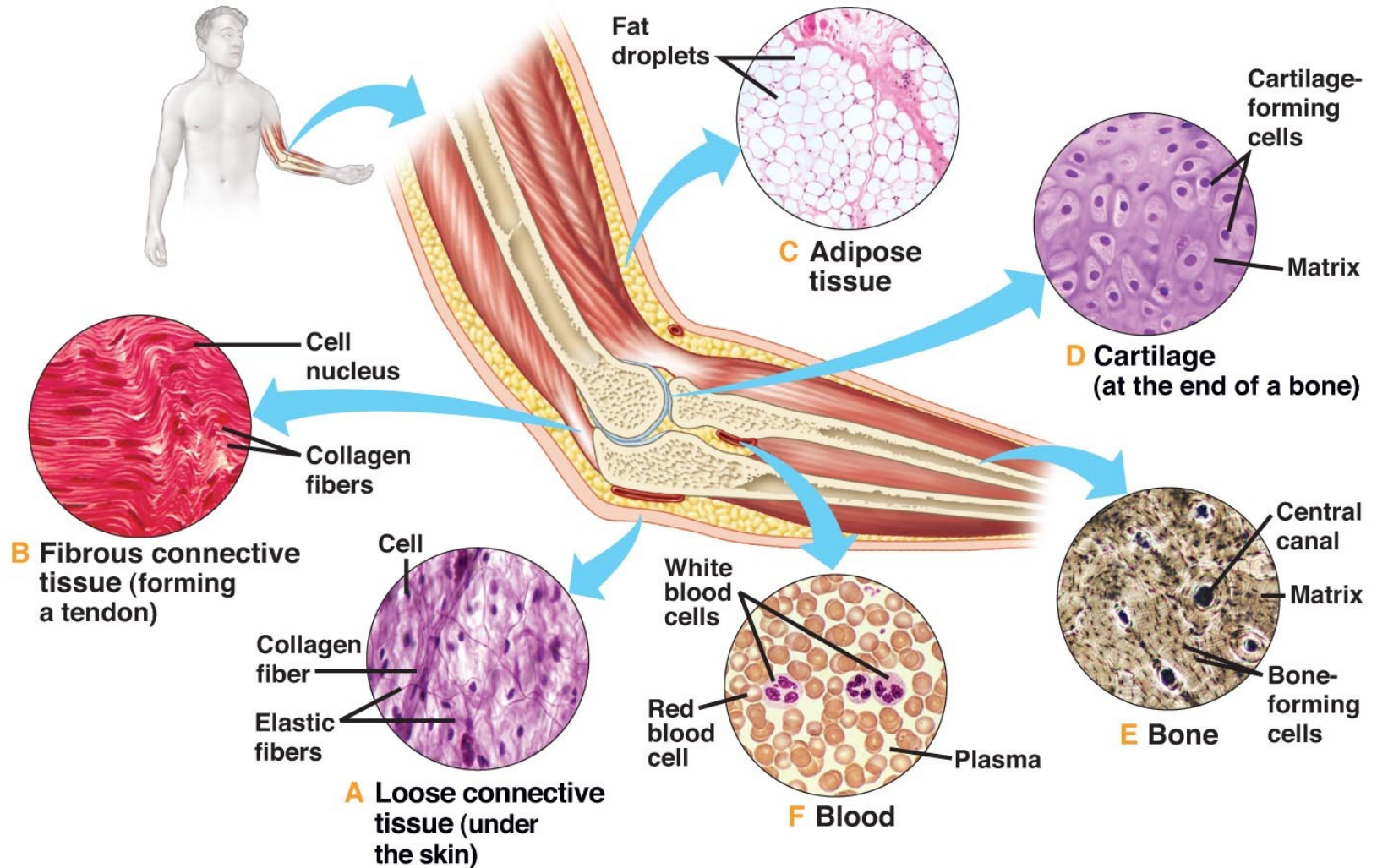
Pojivové tkáně

Vazivo, chrupavka, kostní tkáň

Petr Vaňhara
Ústav histologie a embryologie LF MU

Pojivová tkáň

- Univerzální a velmi plastický typ tkáně

Pojivová tkáň – histologická klasifikace

Kolagenní vazivo

- Husté kolagenní vazivo
 - uspořádané
 - neuspořádané

- Řídké kolagenní vazivo (areolární)

Specializované
vazivo

- Rosolovité
- Elastické
- Retikulární
- Tukové

Podpůrná tkáň

- Chrupavka
 - hyalinní
 - elastická
 - vazivová
- Kost
 - vláknitá
 - lamelózní

Pojivová tkáň – klasifikace podle funkce

Strukturální

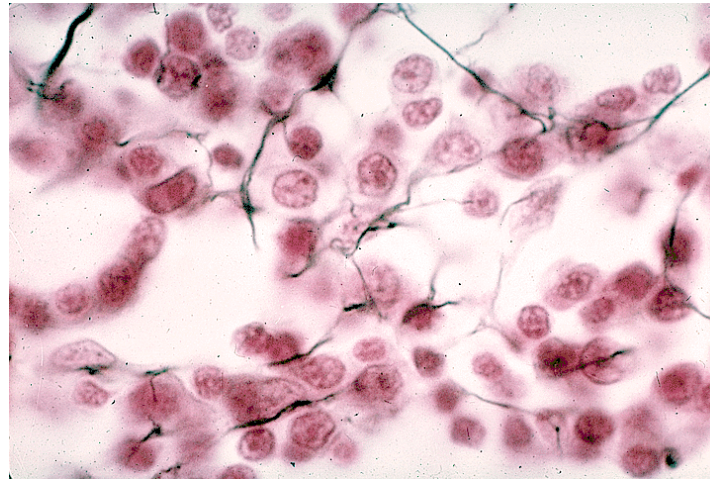
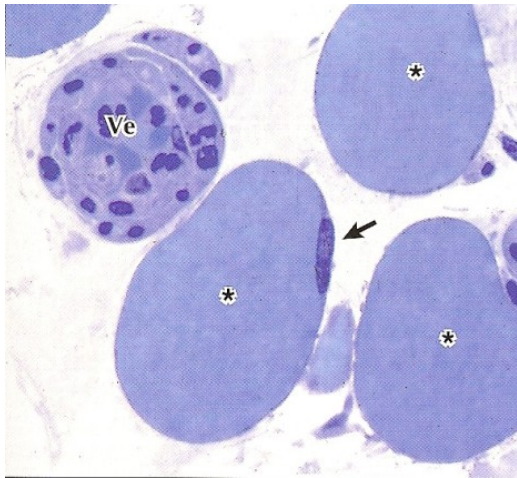
- vazivo: ligamenta, šlachy, pouzdra orgánů, areorální a intersticiální vazivo
- chrupavka
- kost

Imunitní

- Imunitní buňky v areorálním a retikulárním vazivu

Nutriční

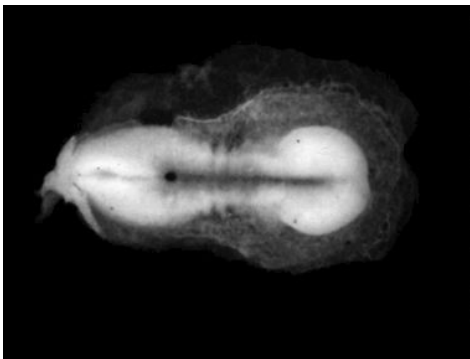
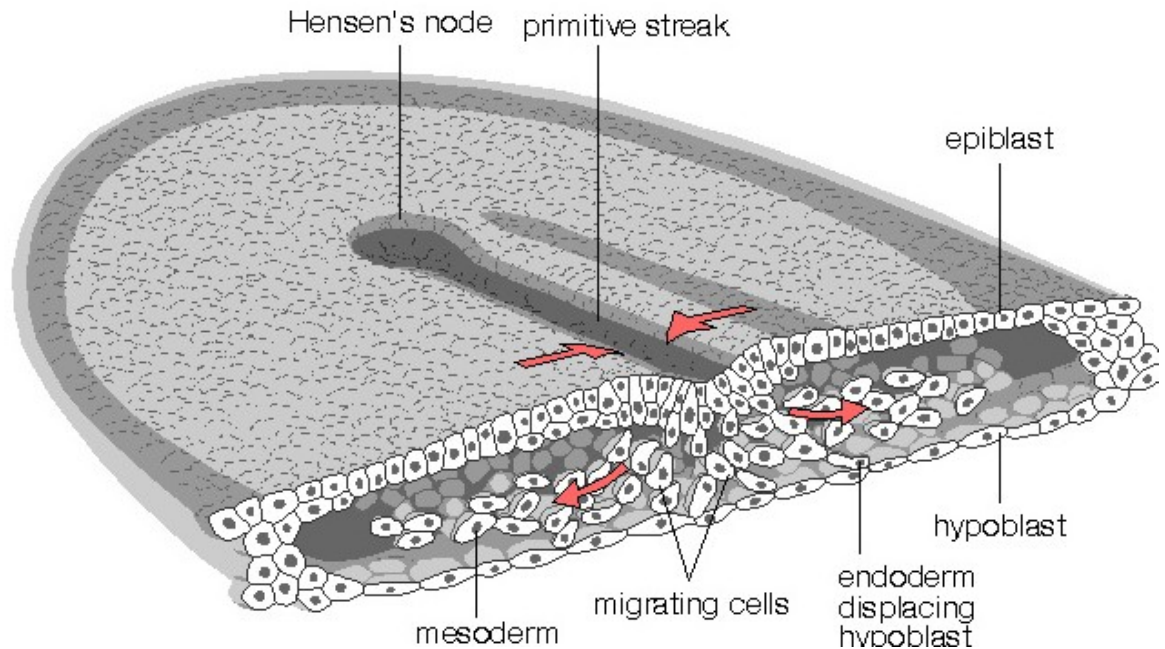
- Tuková tkáň

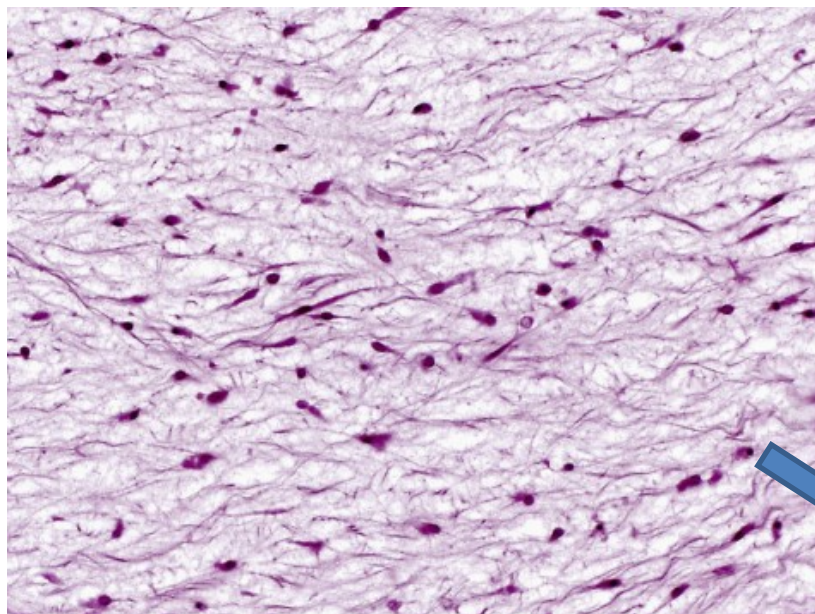
Pojivová tkáň a její embryonální původ

- pojivové tkáně odvozeny ze všech tří zárodečných vrstev, zejména z mezodermu
- mezodermální buňky tvoří mezenchym, vyplňující prostor mezi vznikajícími orgány embrya

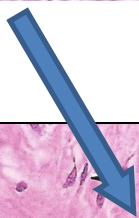
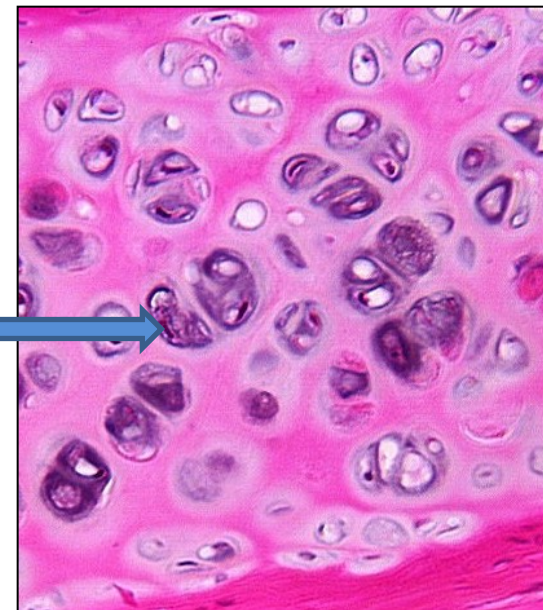
DEN 12 embryonálního vývoje

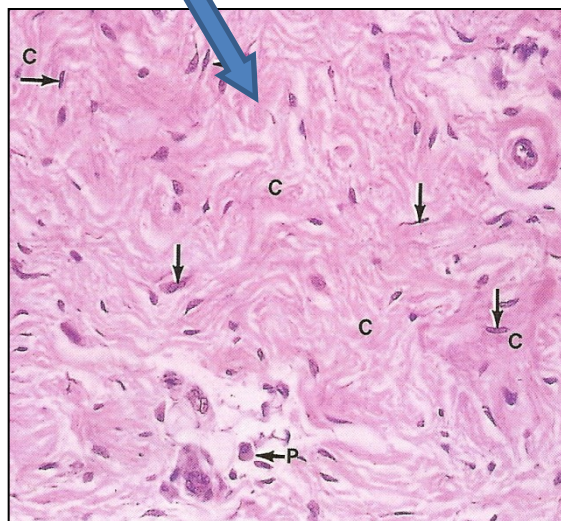
Embryonální mezenchym

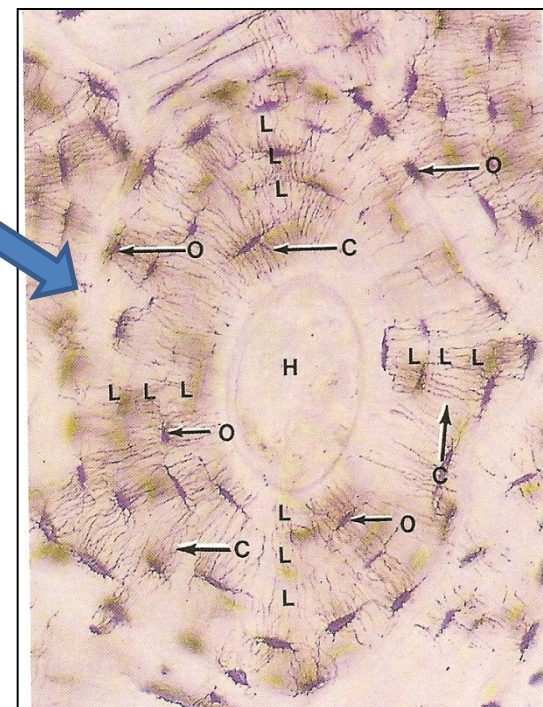
Chrupavka

Vazivo

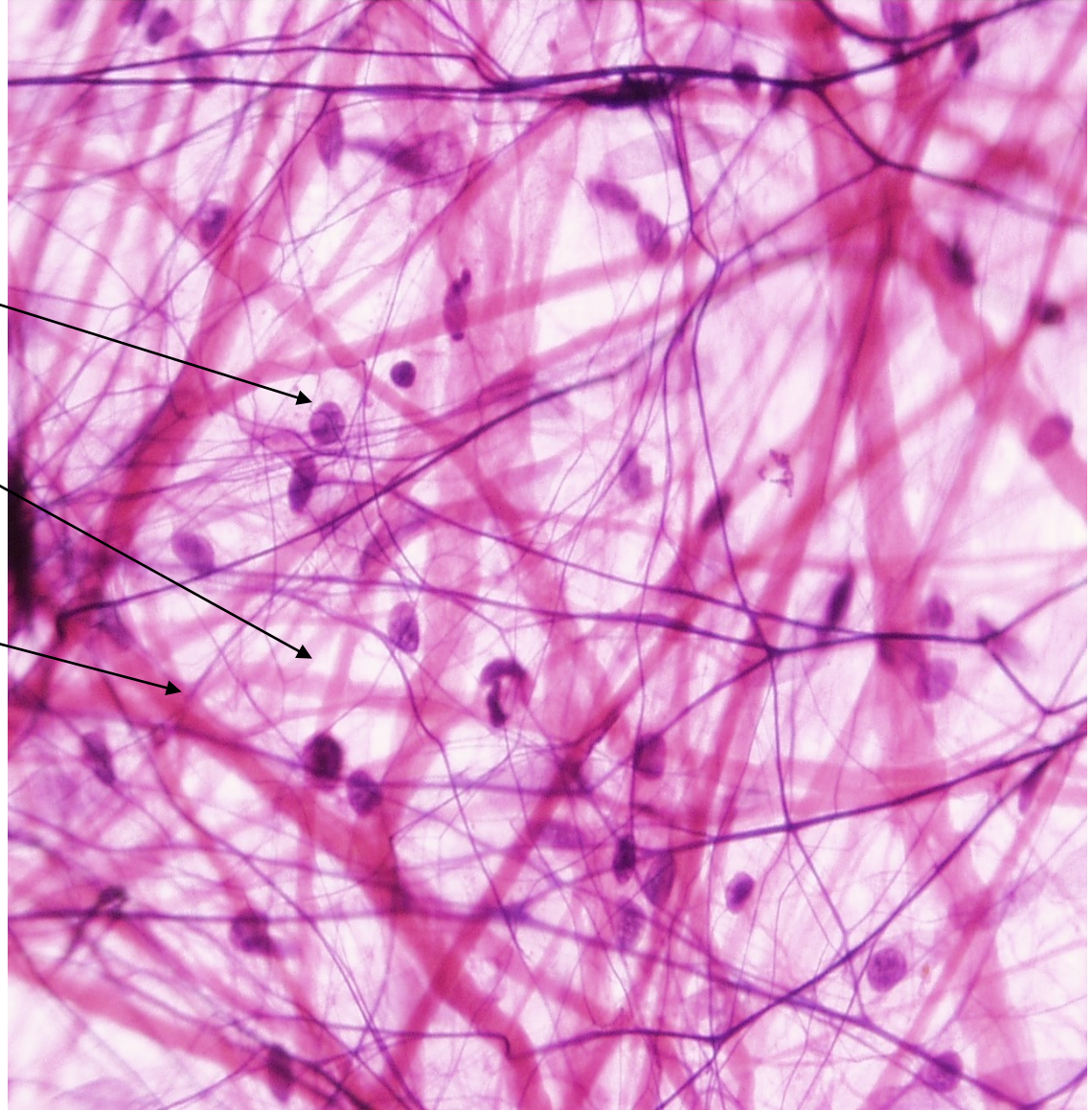

Kost

1. Vazivo

- Vazivové buňky
- Základní hmota
- Vlákna

Vazivo – histologická klasifikace

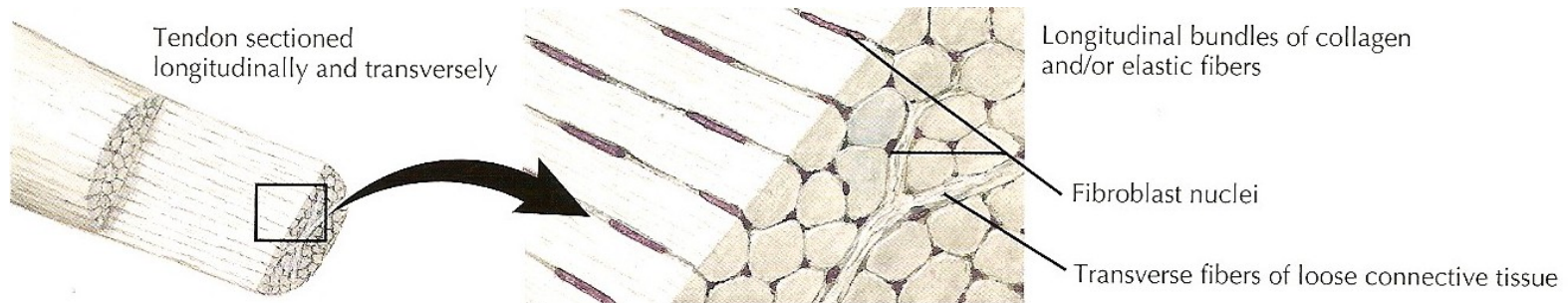
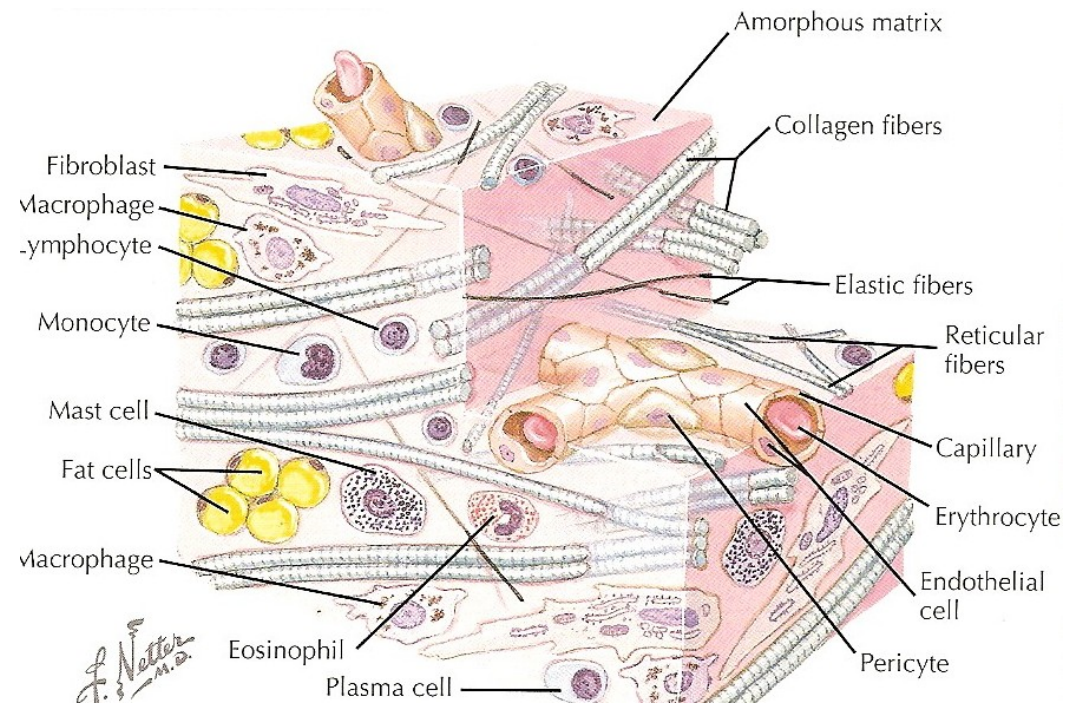
Vlastní kolagenní vazivo

Řídké (areolární) vazivo

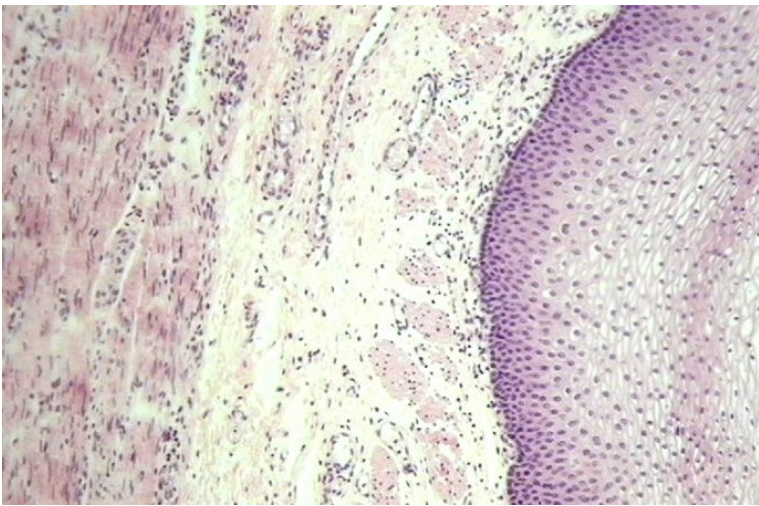
- Intersticiium orgánů, tkání
- Strukturní podpora epitelů, atd.

Husté vazivo

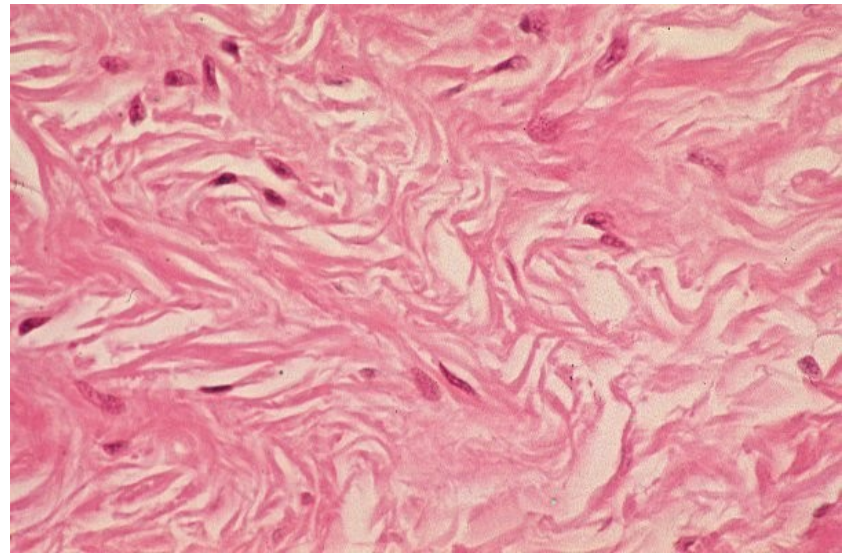
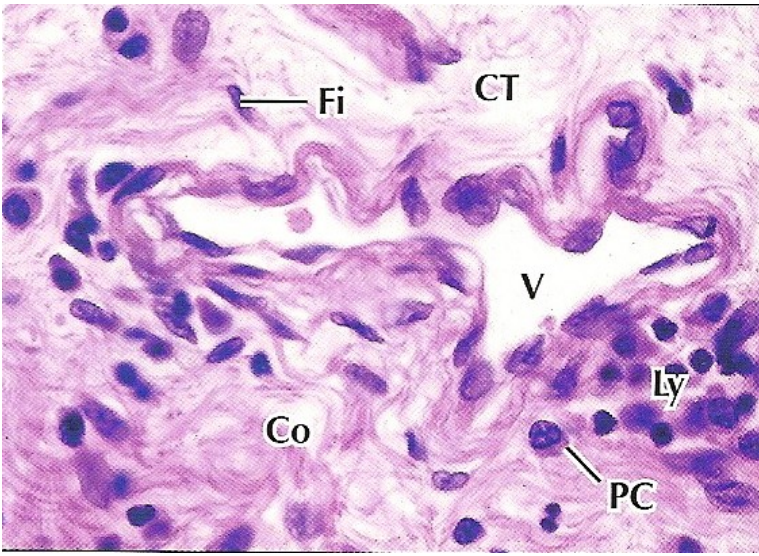
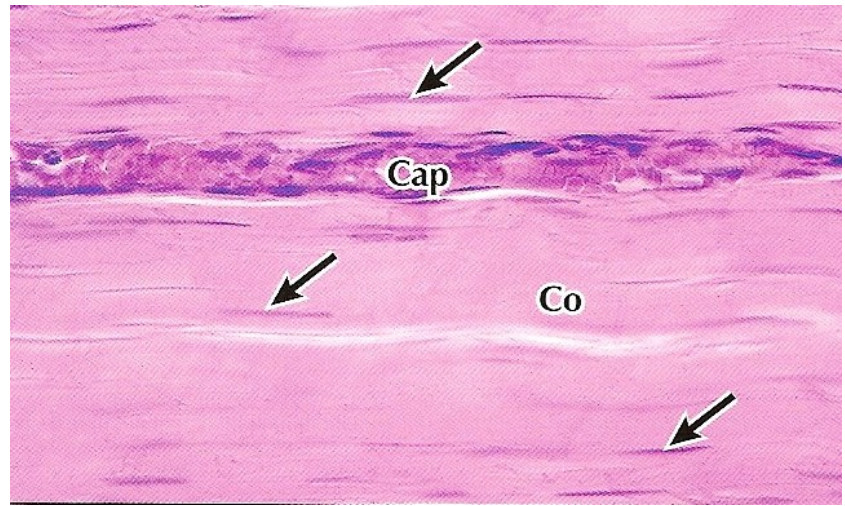
- Uspořádané nebo neuspořádané

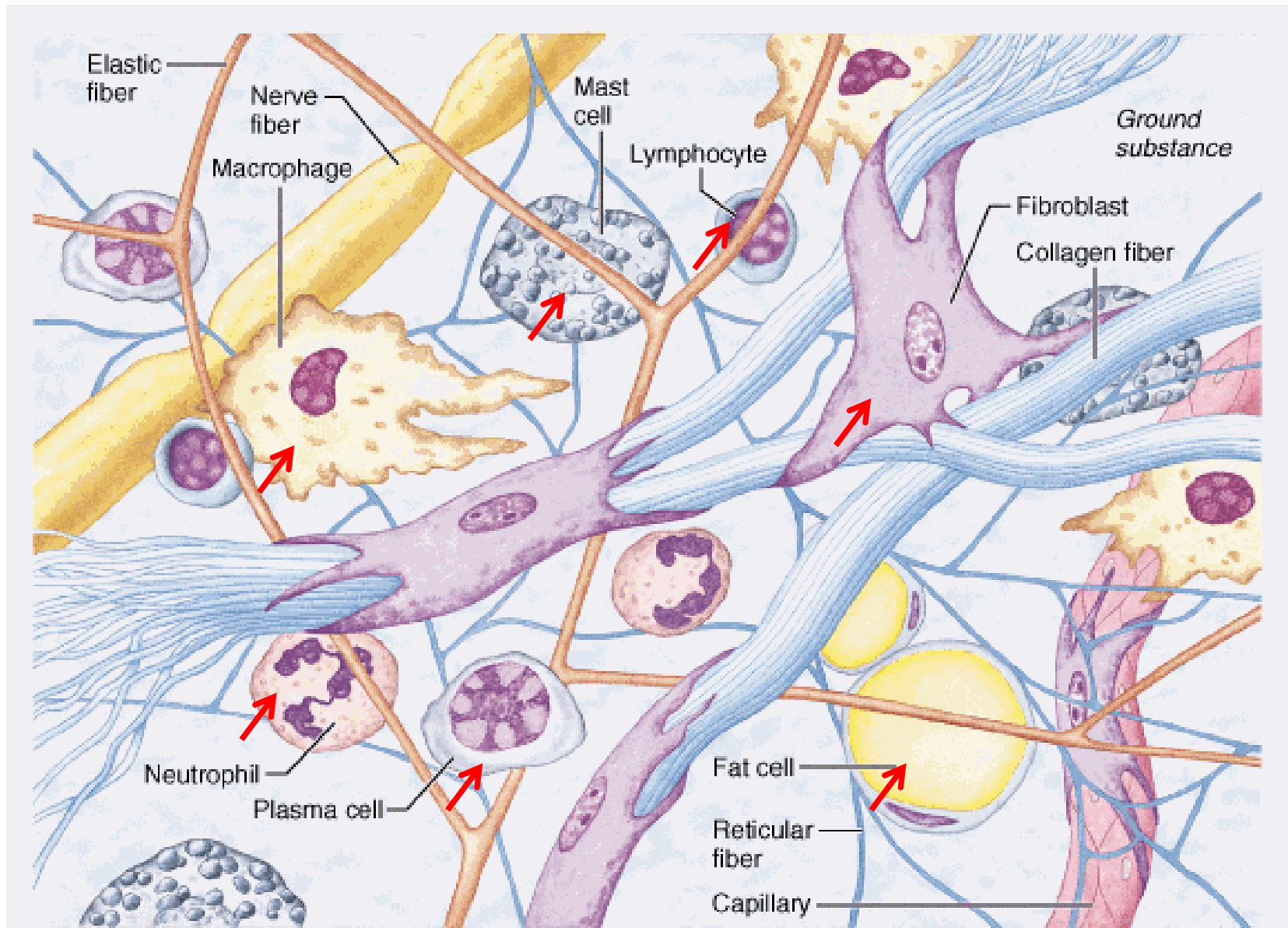
Řídké kolagenní (areolární) vazivo

Husté kolagenní vazivo

Vazivové buňky (řídke kolagenní vazivo)

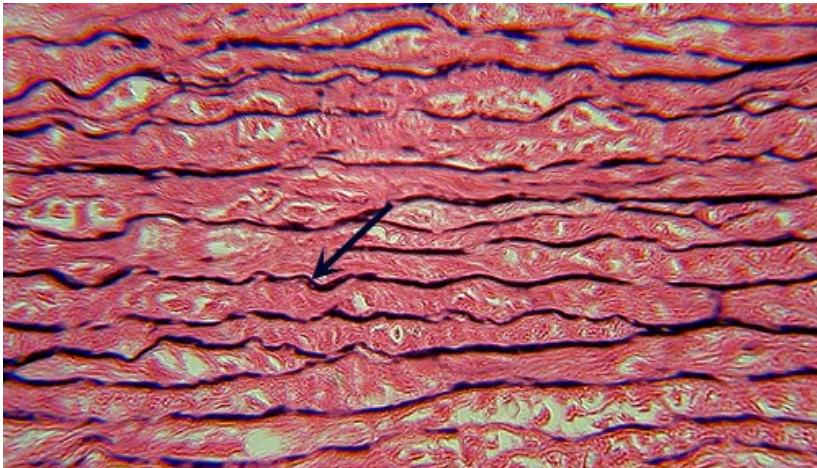
Specializované vazivo

Elastické vazivo

Svazky elastických vláken (elastin)

Pružné, žluté

Membrána velkých arterií

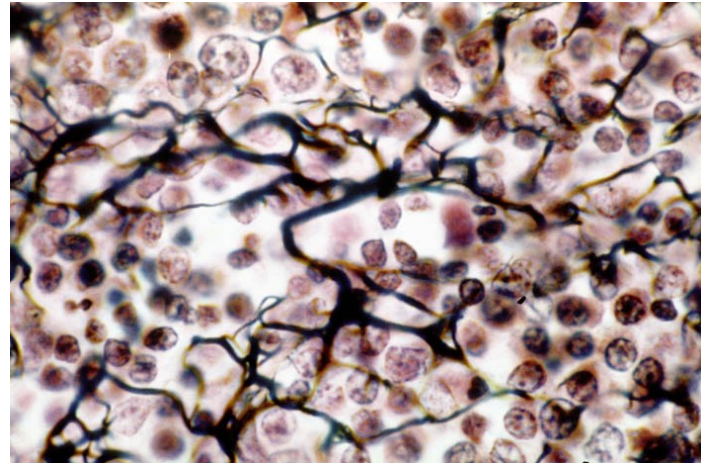

Retikulární vazivo

Retikulární vlákna (kolagen)

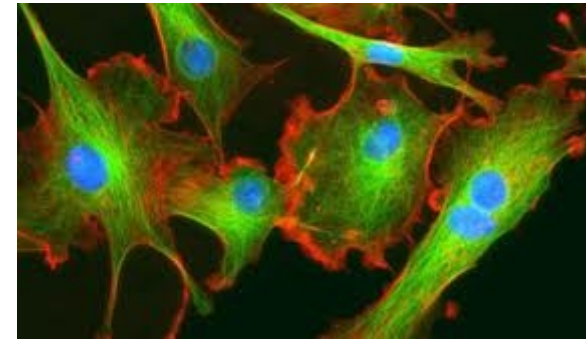
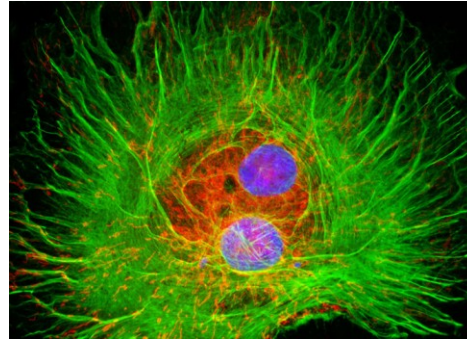
Retikulární buňky

Nosná struktura pro lymfatické a krevní orgány

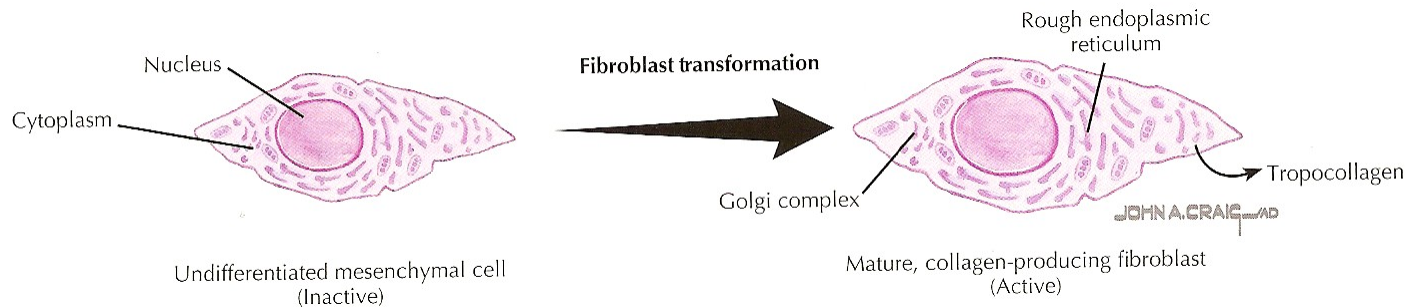

Vazivové buňky

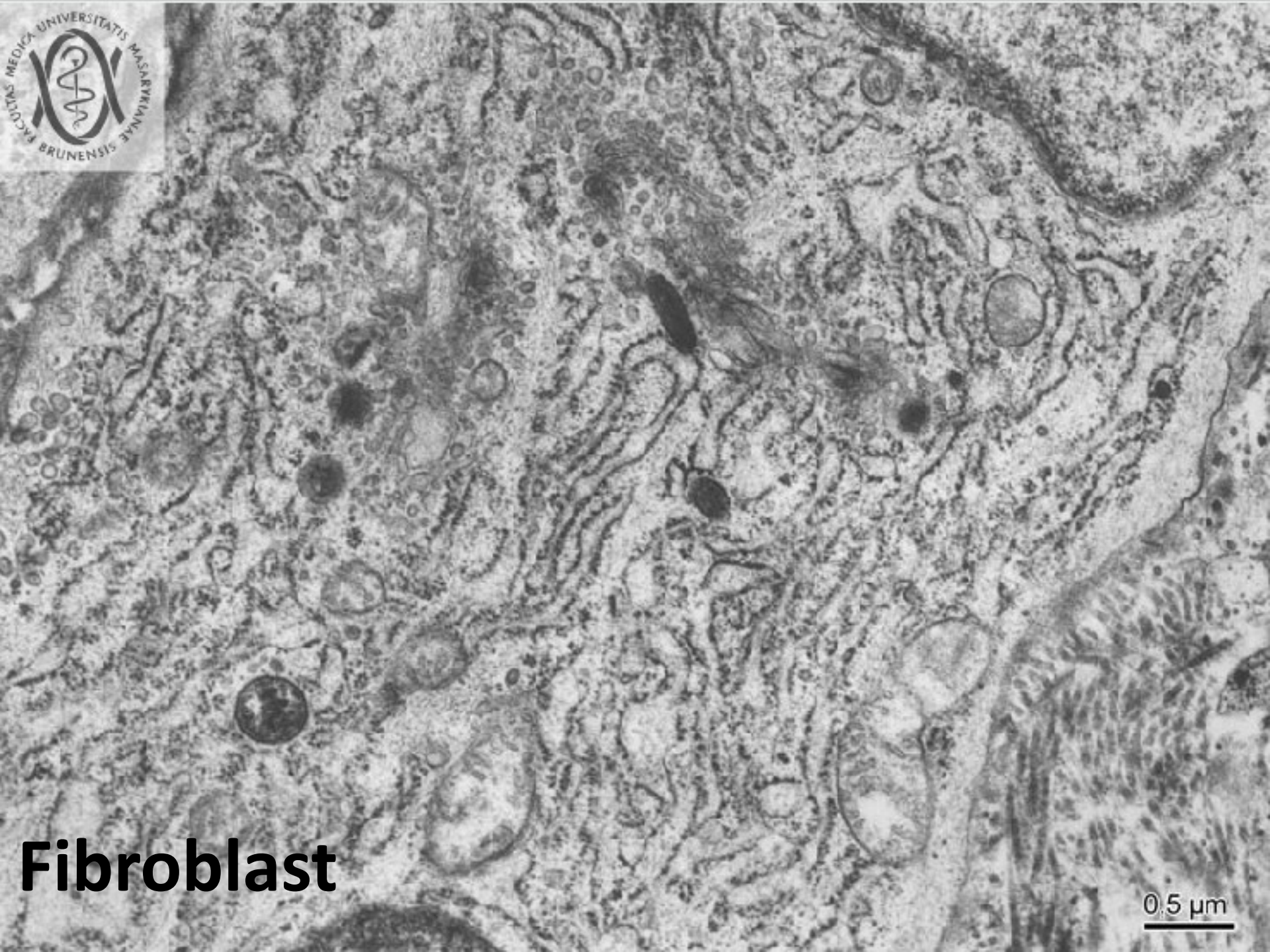
Fibroblasty

- metabolicky velmi aktivní buňky
- produkce mezibuněčné hmoty
- vznikají z embryonálního mesenchymu

- blízce příbuzné s dalšími specializovanými typy:
 - chondrocyty - chrupavka
 - osteoblasty - kost
 - adipocyty – tuková tkáň
 - myocyty – buňky hladké svaloviny

Fibroblast

0.5 μ m

Vazivové buňky

Buňky imunitního systému

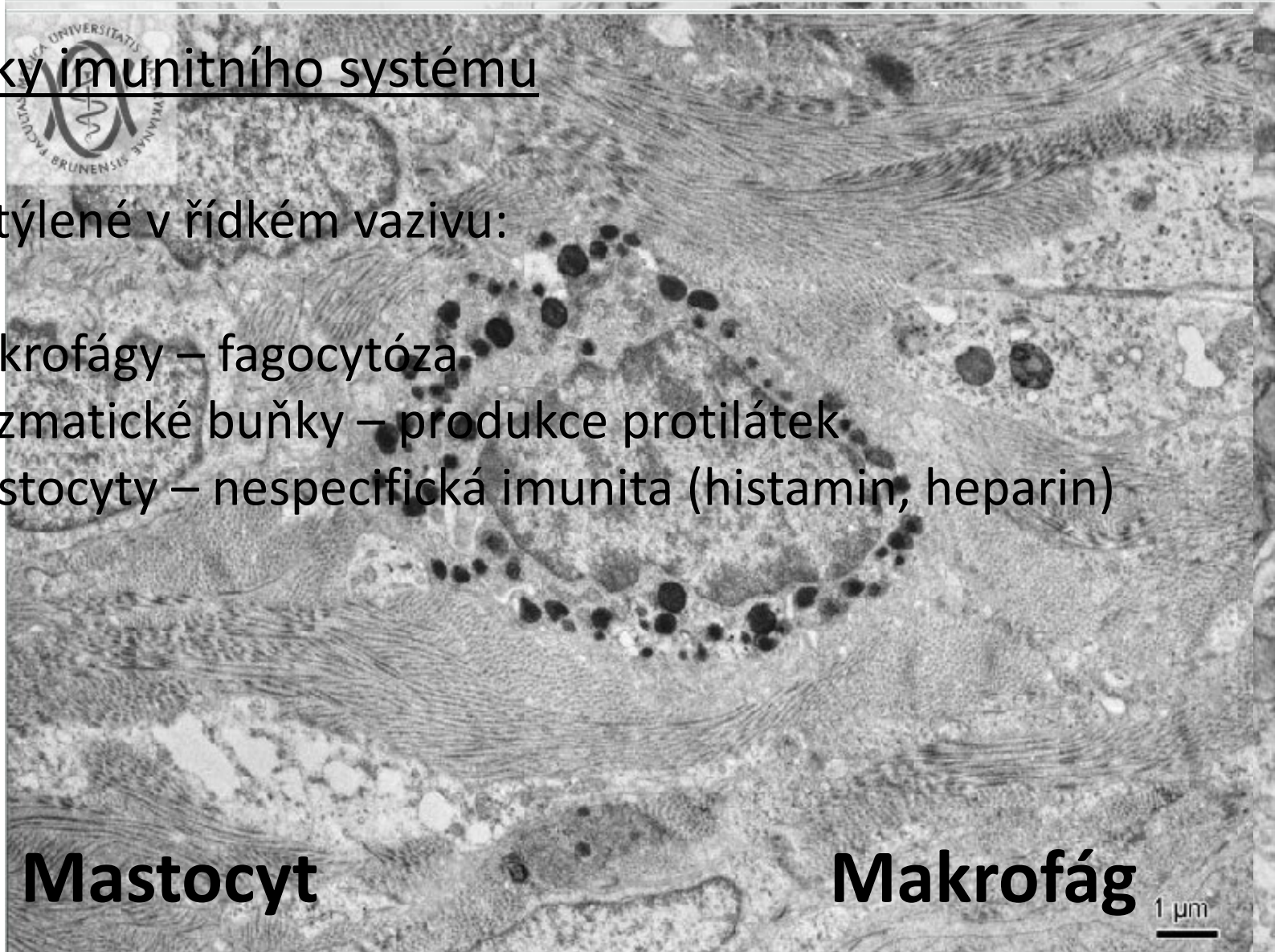
rozptýlené v řídkém vazivu:

- makrofágy – fagocytóza
- plazmatické buňky – produkce protilátek
- mastocyty – nespecifická imunita (histamin, heparin)

Mastocyt

Makrofág

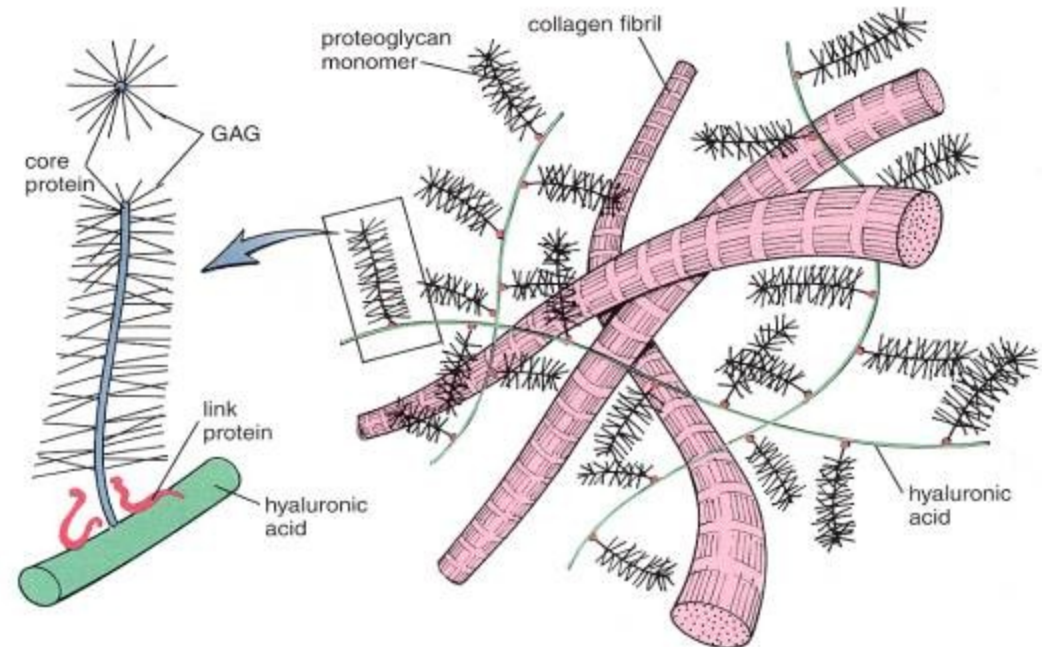
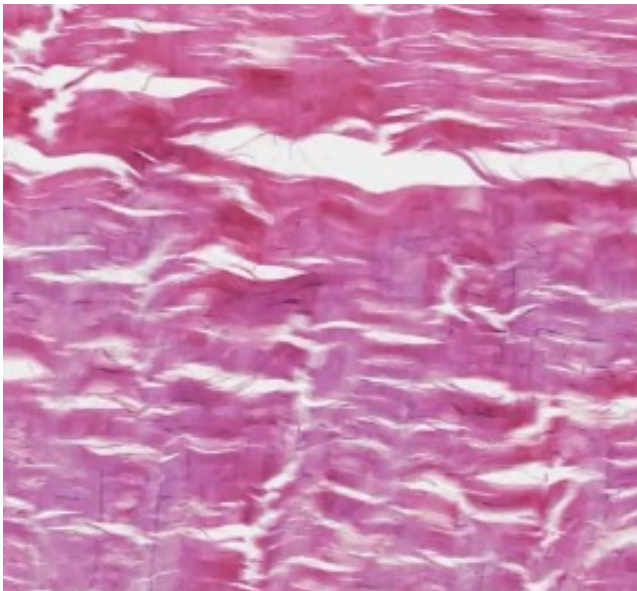
1 μ m

Základní hmota

- Amorfní, mezibuněčná hmota = extracelulární matrix
- Bezbarvá, průsvitná homogenní směs

glykosaminglykanů, proteoglykanů a strukturálních glykoproteinů

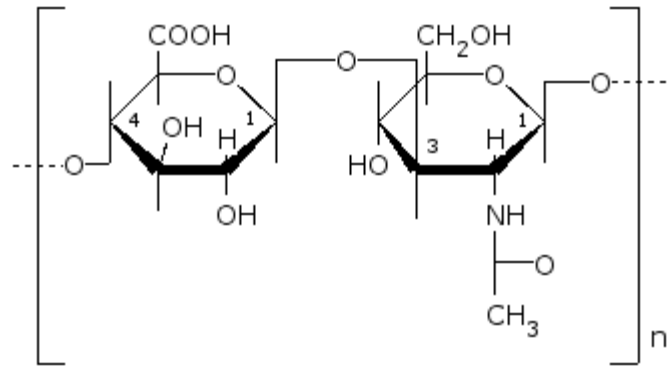

Glykosaminoglykany

lineární polysacharidy tvořené disacharidovými podjednotkami - **kyselinou uronovou a hexosaminem**

polysacharidy bohaté na hexosaminy - kyselé mukopolysacharidy

kys. glukuronová nebo iduronová

glukosamin nebo galaktosamin

Glykosaminoglykany

s výjimkou kys. hyaluronové se váží i na proteinové struktury prote

Gly

Kys

Cho

Der

Hep

Ker

**GLUCOSAMINE
CHONDROITIN
SULFATE & MSM**

Dietary Supplement

ina,

orta

a

Proteoglykany

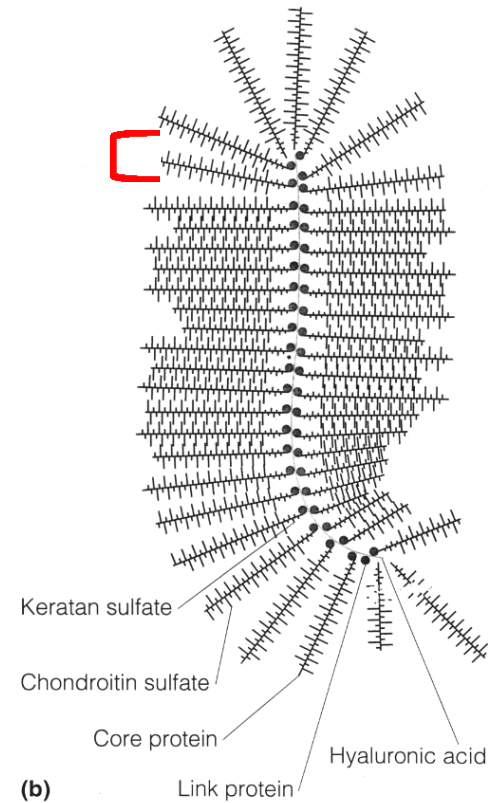
- protein + převažující lineární sacharidová složka
- proteoglykanové agregáty
- vysoká schopnost vázat vodu
- objem závislý na stupni hydratace

- **aggrecan**
- **syndecan**
- **fibroglycan**

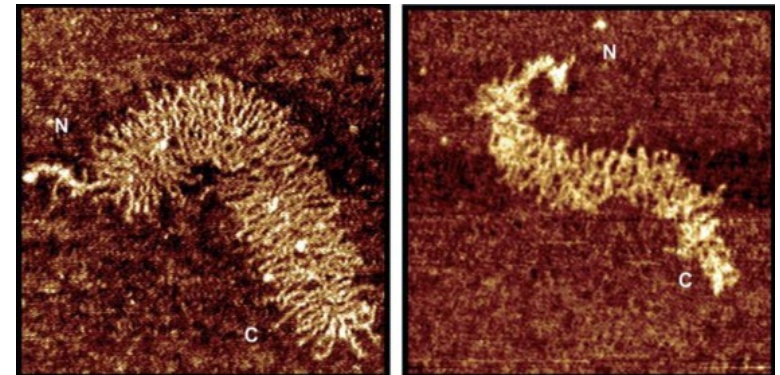
- Chrupavka

- Povrch fibroblastů, epitelových buněk
- Kontakt s proteiny extracelulární matrix
- Vazba růstových faktorů a podíl na aktivaci nejrůznějších signálních drah

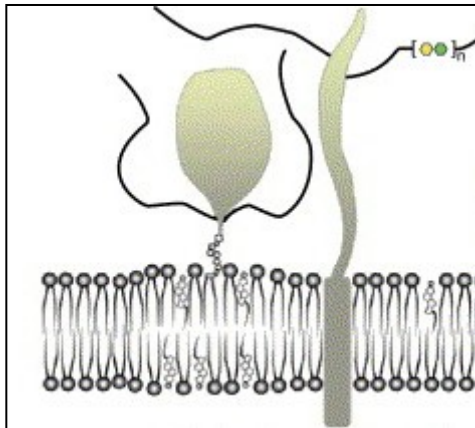
Figure 9.25b Proteoglycan structure in bovine cartilage

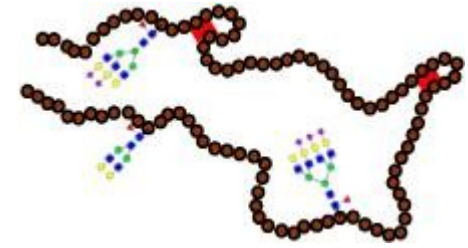
From Mathews and van Holde: *Biochemistry* 2/e. © The Benjamin/Cummings Publishing Co., Inc.

Ng et al. (2003). Elsevier Science, San Diego.

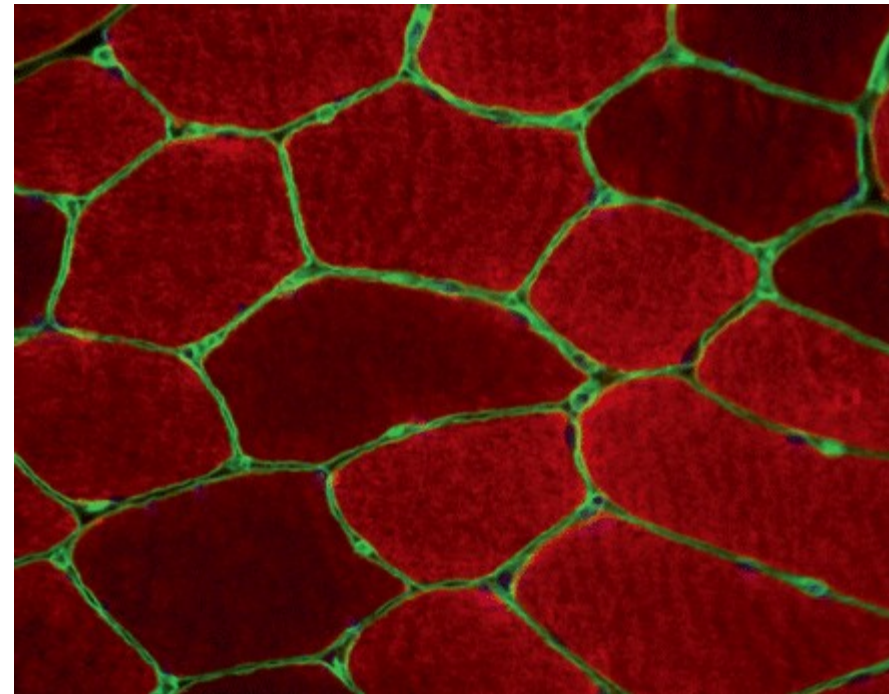

Strukturální glykoproteiny

- dominantní protein + rozvětvená sacharidová složka
- interakce mezi buňkami a extracelulární matrix
(proliferace, diferenciace, migrace, zánik...)

- **fibronectin** – spojení mezi kolagenními vlákny a glykosaminoglykany, umožňuje normální adhezi a migraci buněk
- **laminin** – bazální lamina – soudržnost epitelů
- **chondronektin** – chrupavka - adheze chondrocytů ke kolagenu

(J. Nutr. 136:2123-2126, 2006)

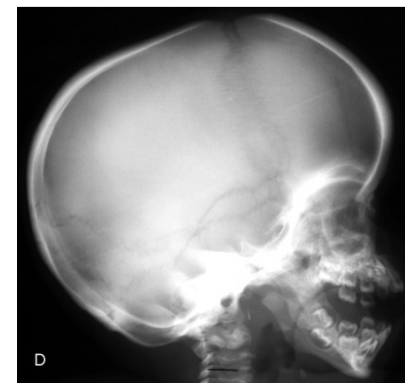
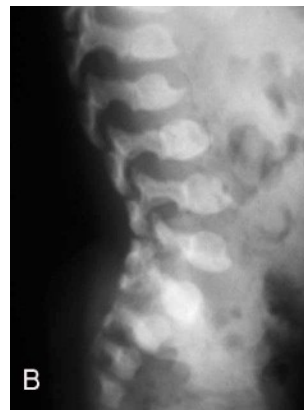
- tela submucosa
- adventicie
- SLIZNICE**
- epitel vrstevnatý
dlaždicový
- lamina propria
mucosae
- lamina muscularis
mucosae
- TUNICA MUSCULARIS
EXTERNA**
- vnitřní cirkulární
vrstva
- zevní longitudinální
vrstva

Klinické souvislosti

Poruchy odbourávání proteoglykanů – mukopolysacharidózy (př. Syndromy Hurlerové, Hunterův, Sanfilippův, Morquitův, atd.)

- geneticky podmíněná ztráta enzymů zodpovědných za metabolismus proteoglykanů
- poruchy vývoje kostry a svalstva, deformace kloubů, často orgánová selhání a mentální retardace v důsledku akumulace proteoglykanů v tkáních

Vlákná (vláknitá hmota)

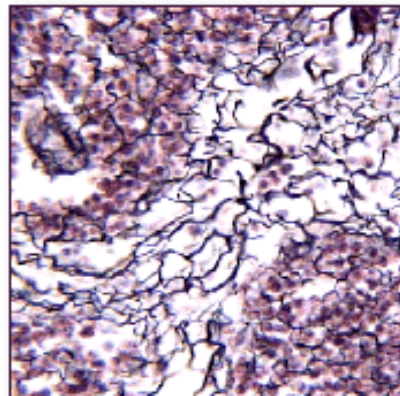
Kolagenní

Šlachy a ligamenta

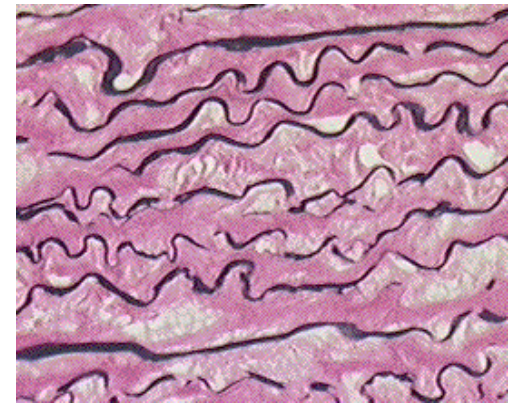
Kolagen

Retikulární

Lymfatické orgány,
kostní dřeň

Elastická

Membrány cév

Elastin

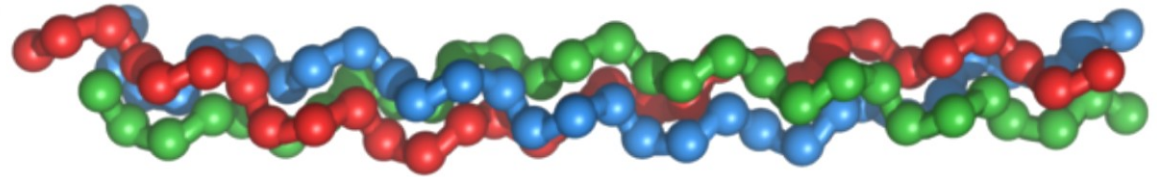
Julian Voss-Andreae
"Unraveling Collagen",

2005

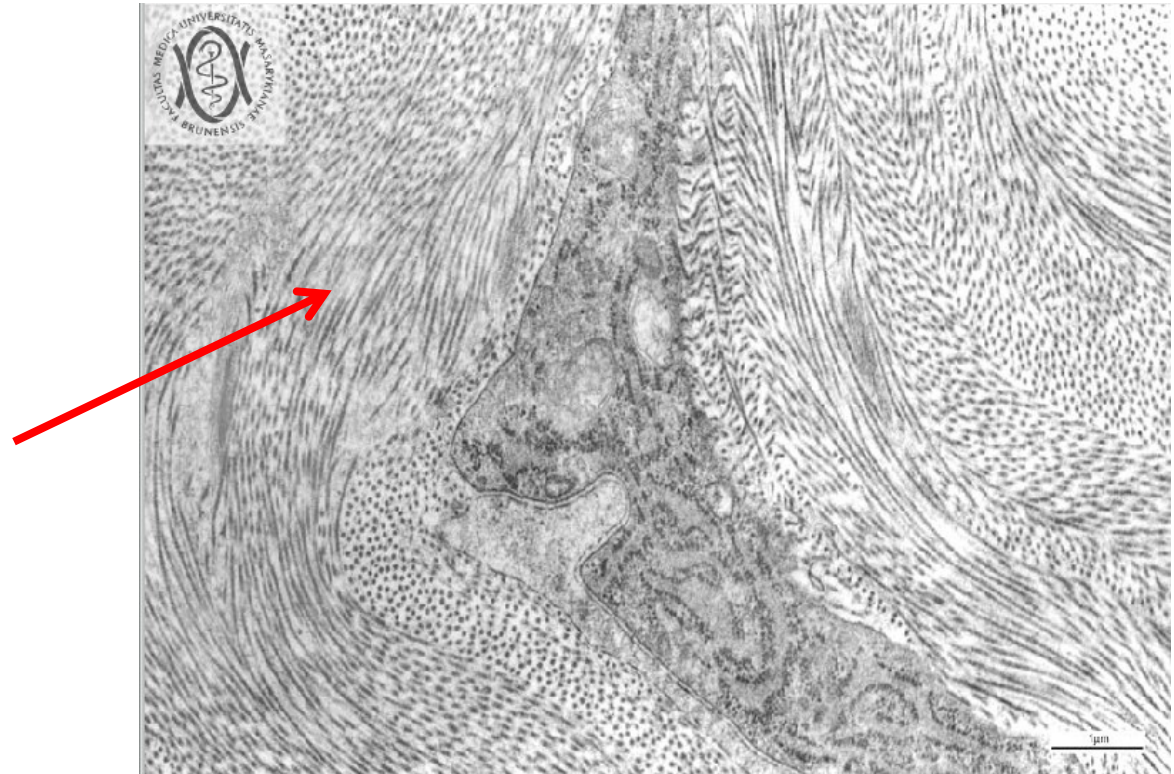
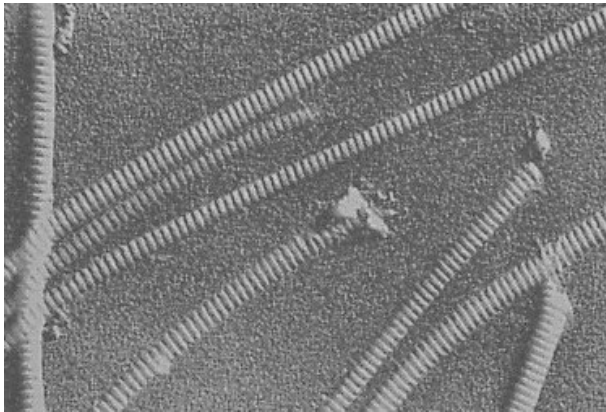
Orange Memorial Park
Sculpture Garden, City of
South San Francisco, CA

Kolagen

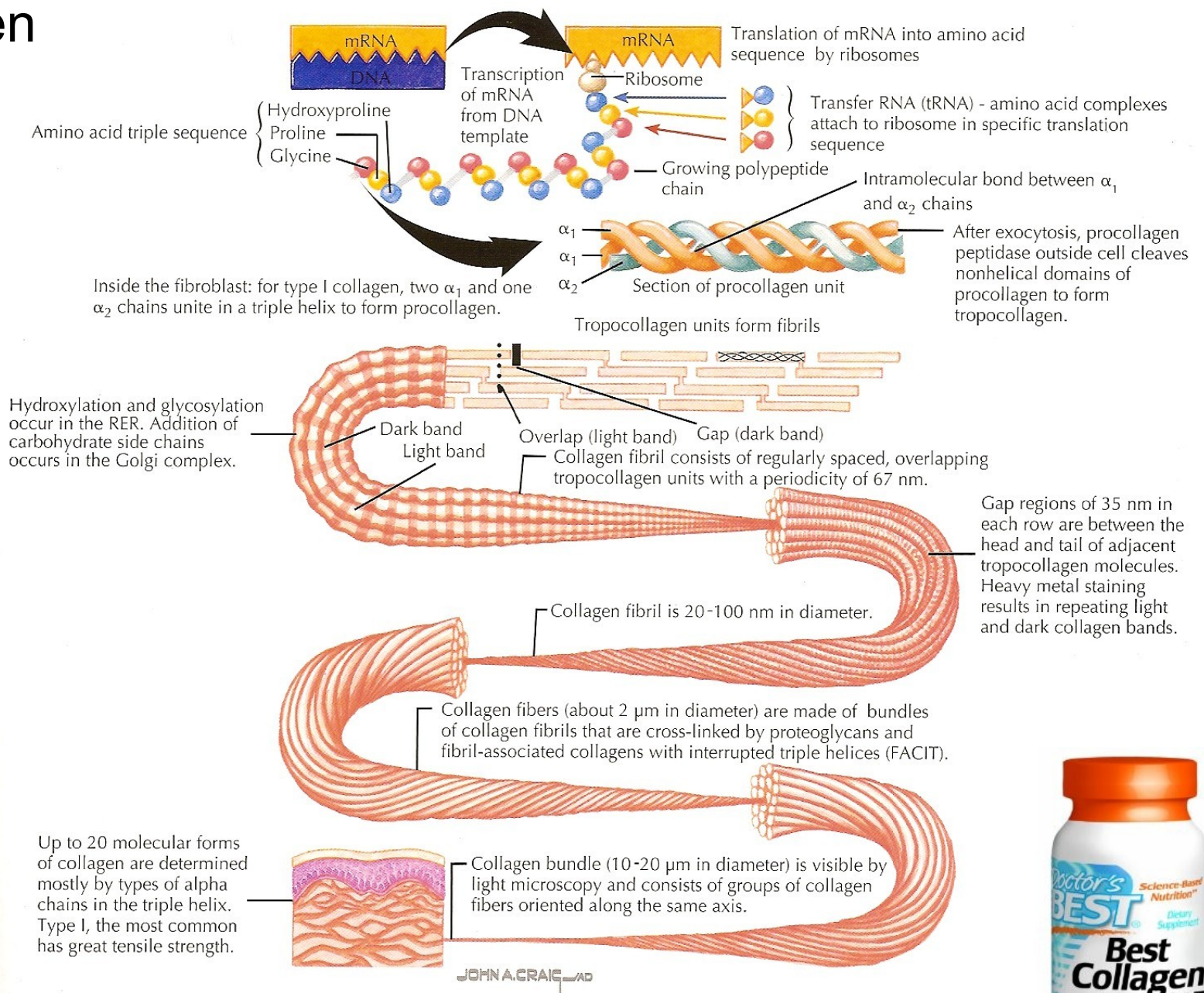
- skupina fibrilárních proteinů kódovaných více než 20 geny
- polymer – podjednotka = tropokolagen
- různé strukturní a mechanické vlastnosti (tuhost, pružnost, tloušťka...)
- nejhojnější protein lidského těla (až 30% suché hmotnosti)

Kolagen

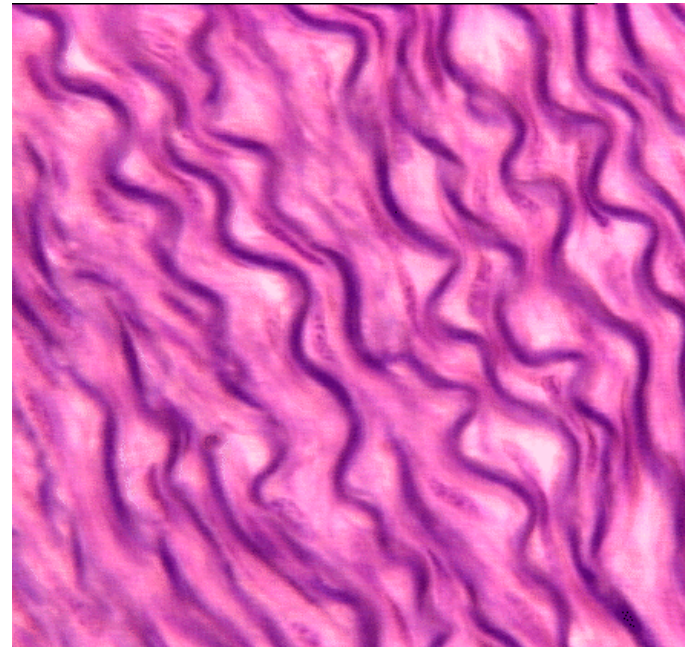
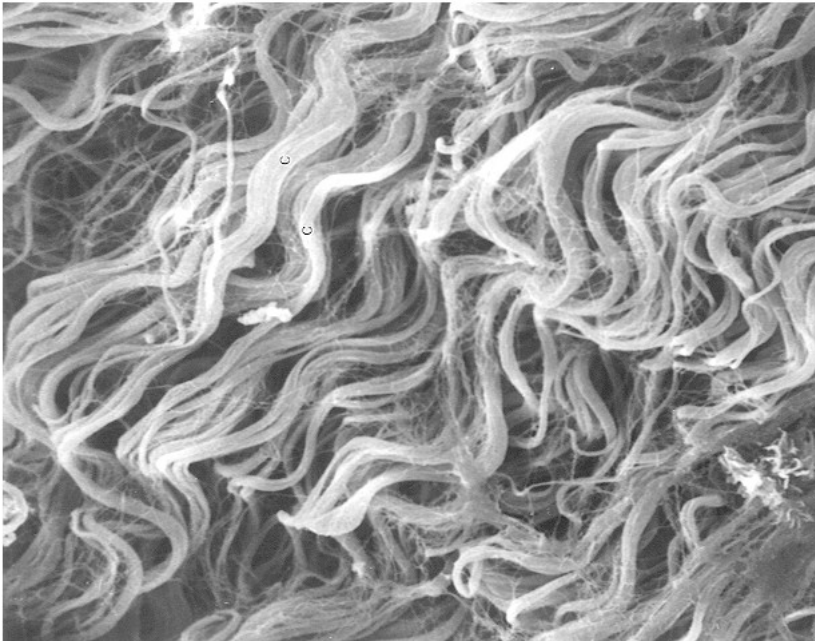
Typ	Výskyt ve tkáních	Struktura	Hlavní funkce
I	Kost, šlachy, meniskus, dentin, škára, pouzdra orgánů, řídké vazivo, 90% typ I	Fibrily (75nm) - vlákna (1-20 μ m)	Odolnost v tahu
II	Hyalinní a elastická chrupavka	Fibrily (20nm)	Odolnost v tlaku
III	Kůže, cévy, hladké svalstvo, děloha, játra, slezina, ledvina, plíce	Jako I, s vysokým podílem proteoglykanů a glykoproteinů - retikulární síť	Udržení tvaru
IV	Bazální laminy epitelu a endotelu, bazální membrány	Netvoří fibrily ani vlákna	Mechanická podpora
V	Laminy svalových buněk a adipocytů, placenta, plodové obaly	Podobný IV	
VI	Intersticiální tkáň, chondrocyty - adheze		spojení mezi škárou (dermis) a pokožkou (epidermis)
VII	Bazální membrána epitelů		
VIII	Některé endotely (rohovka)		
X	Růstová ploténka, mineralizující chrupavka		růst kostí, mineralizace

Kolagen

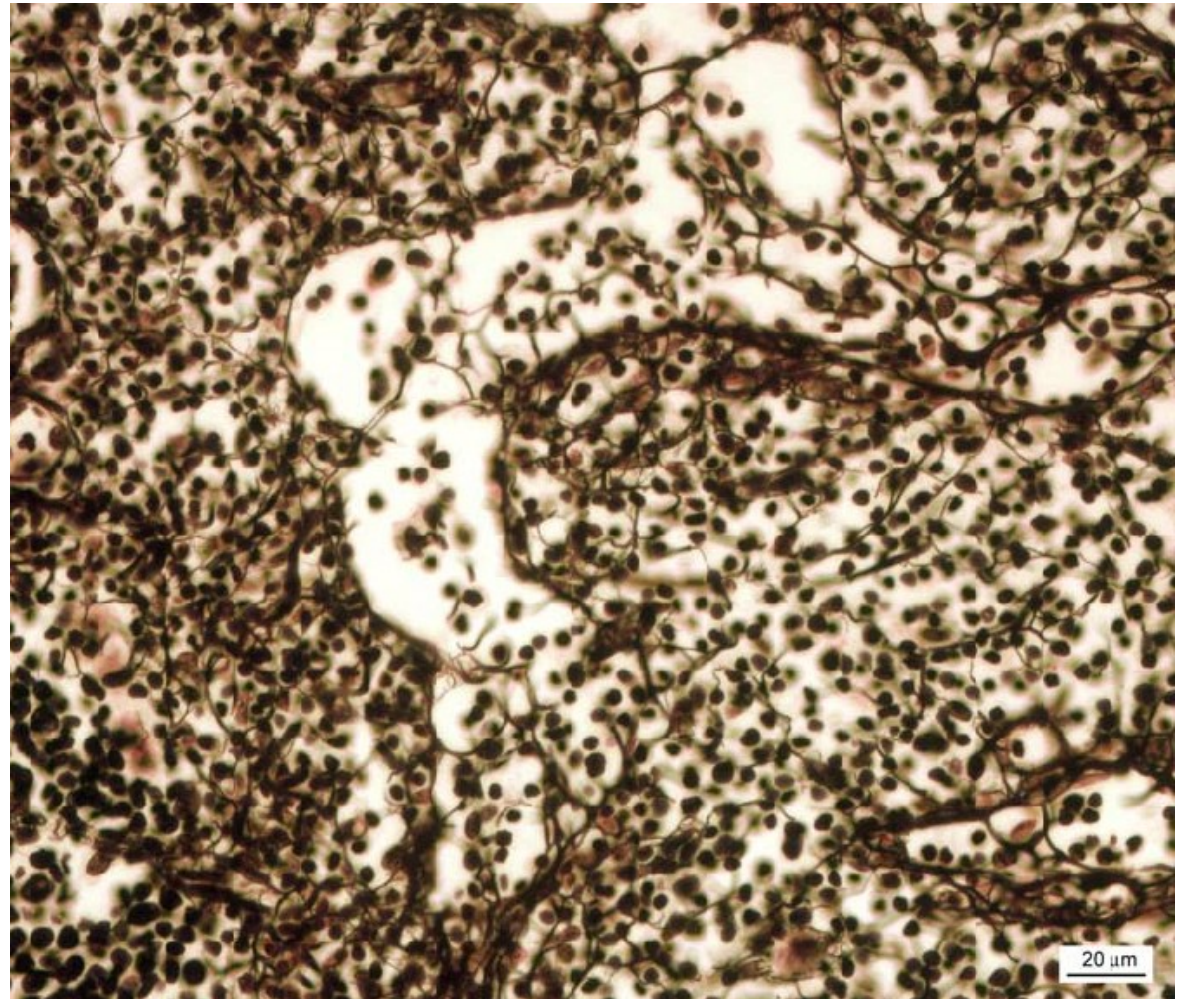
Elastická vlákna

- méně početná než vlákna kolagenní
 - polymer – tropoelastin
 - minimální tahová pevnost
 - při přetažení ztráta pružnosti
 - redukuje hysterezi vaziva
- = díky své pružnosti usnadňují návrat vaziva do původního stavu po mechanické změně (návrat vazy, nebo kloubního pouzdra po natažení)

Retikulární vlákna

- tvoří kolagenní, prostorové síť
- kostní dřeň, slezina, lymfatické uzliny
- podpůrná struktura pro buňky např. imunitního systému ve slezině nebo kostní dřeni

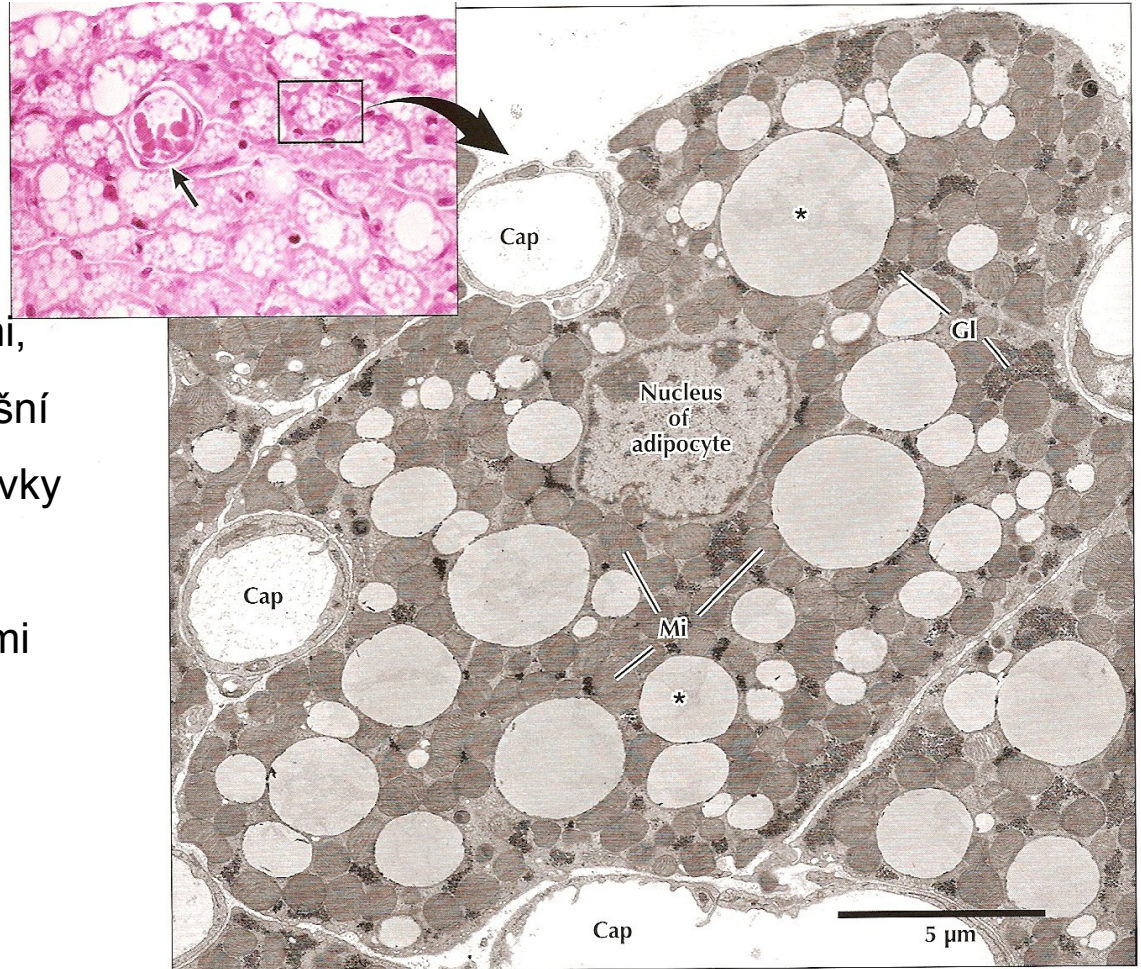
Tuková tkáň

- energetický a tepelný rezervoár
- složená z tukových buněk (adipocytů), fibroblastů, retikulární, kolagenní a elastická vlákna, krevní cévy
- bílé a hnědé tukové vazivo

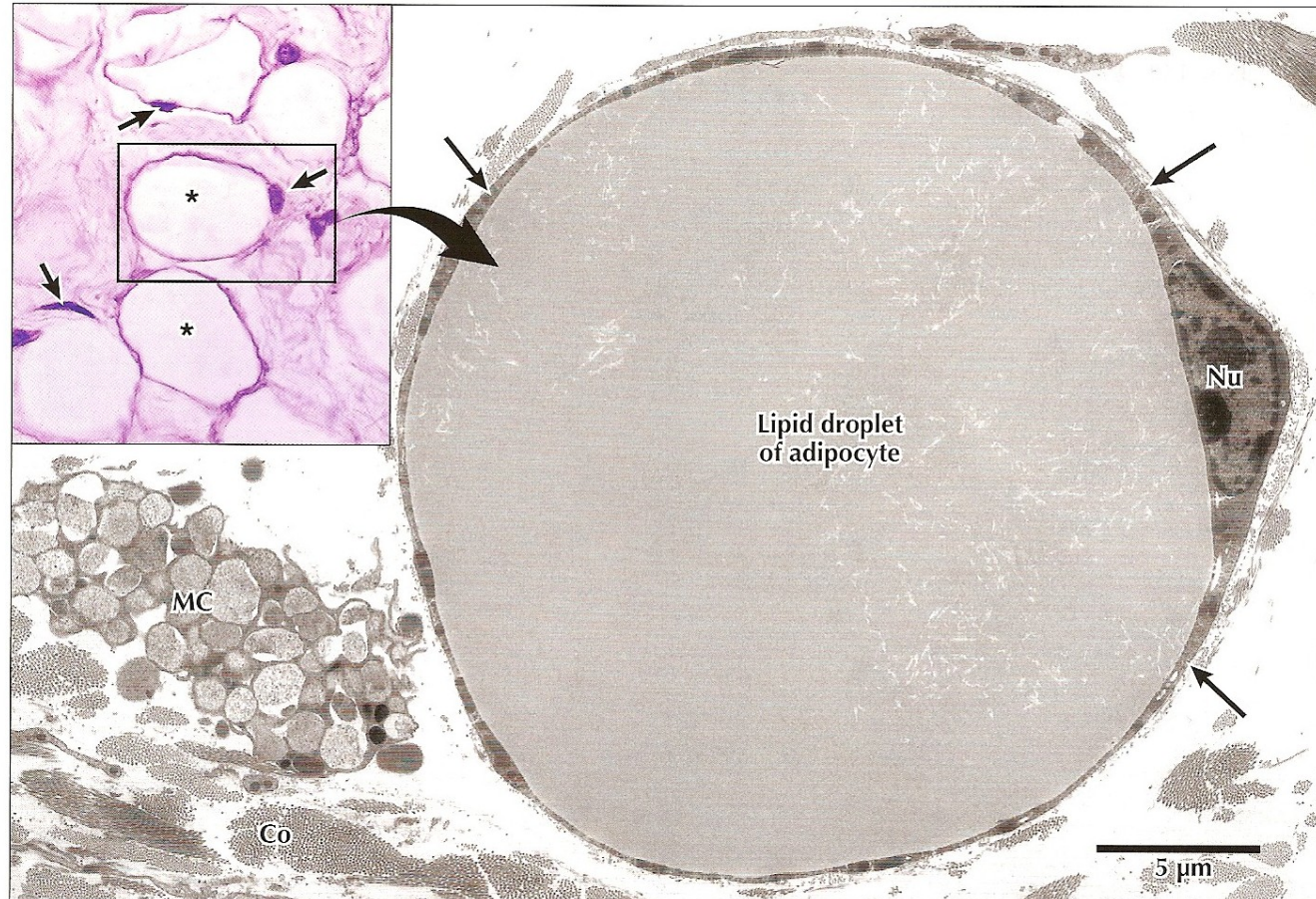
Hnědé tukové vazivo

- plod a dítě do jednoho roku
- rychlý zdroj energie
- typická lokalizace – mezi lopatkami, podpažní jámy, nervový plexus průušní žlázy, mezihrudí, v okolí ledvin, slinivky břišní, tenké střevo
- drobné buňky s početnými tukovými kapénkami

Bílé tukové vazivo

- aktivní tvorba tukových buněk cca do dvou let života – základ budoucí tukové tkáně
- bez inervace, ale s cévním zásobením
- adipocyty s jedinou tukovou kapénkou v cytoplasmě
- leptin (adipokininy)

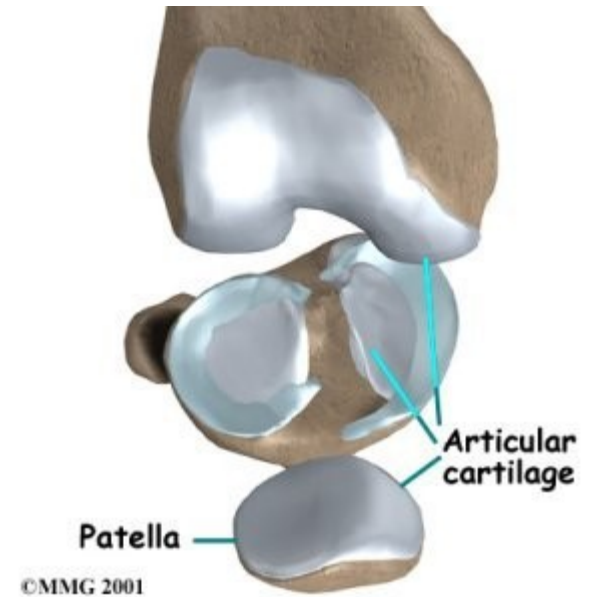

PŘESTÁVKA

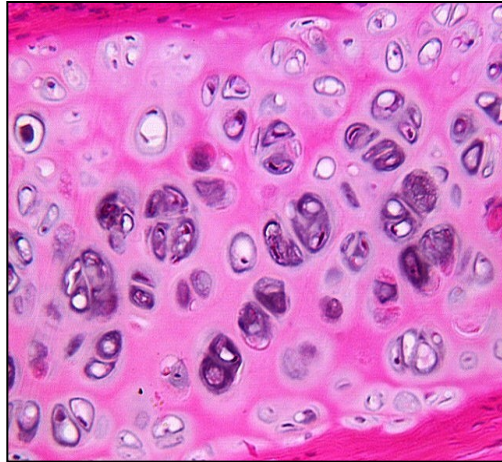
Chrupavka

- specializovaná tkáň s konzistentní mezibuněčnou hmotou
- pružná, mechanicky odolná
- avaskulární, bez inervace
- podpora měkkých tkání
- kloubní spojení
- nezbytná pro růst kostí

Složení a struktura

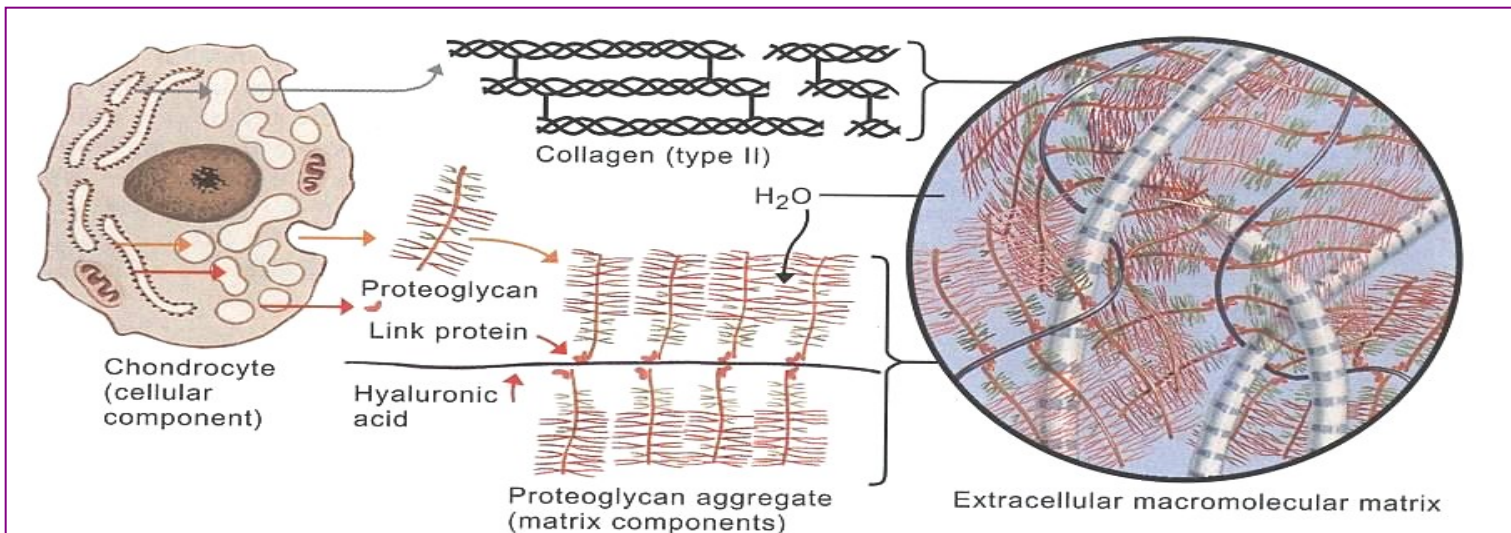
- perichondrium – vazivový obal chrupavky (chybí u kloubních spojení)
- chondroblasty, chondrocyty
- mezibuněčná matrix (kolagenní a elastická vlákna, amorfní hmota)

Kolagen typu II

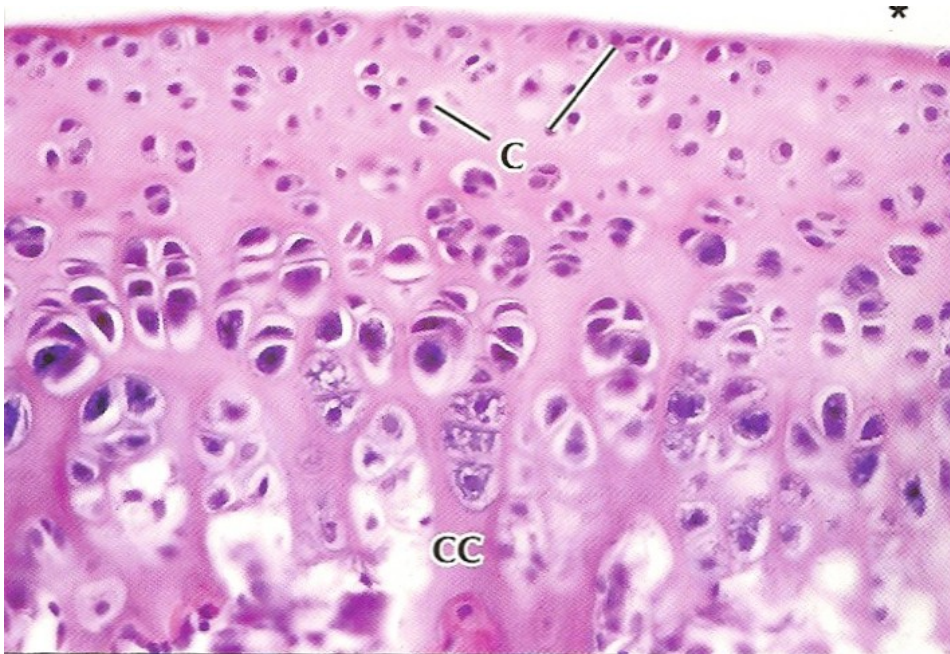
Proteoglykanové agregáty – glykosaminoglykany

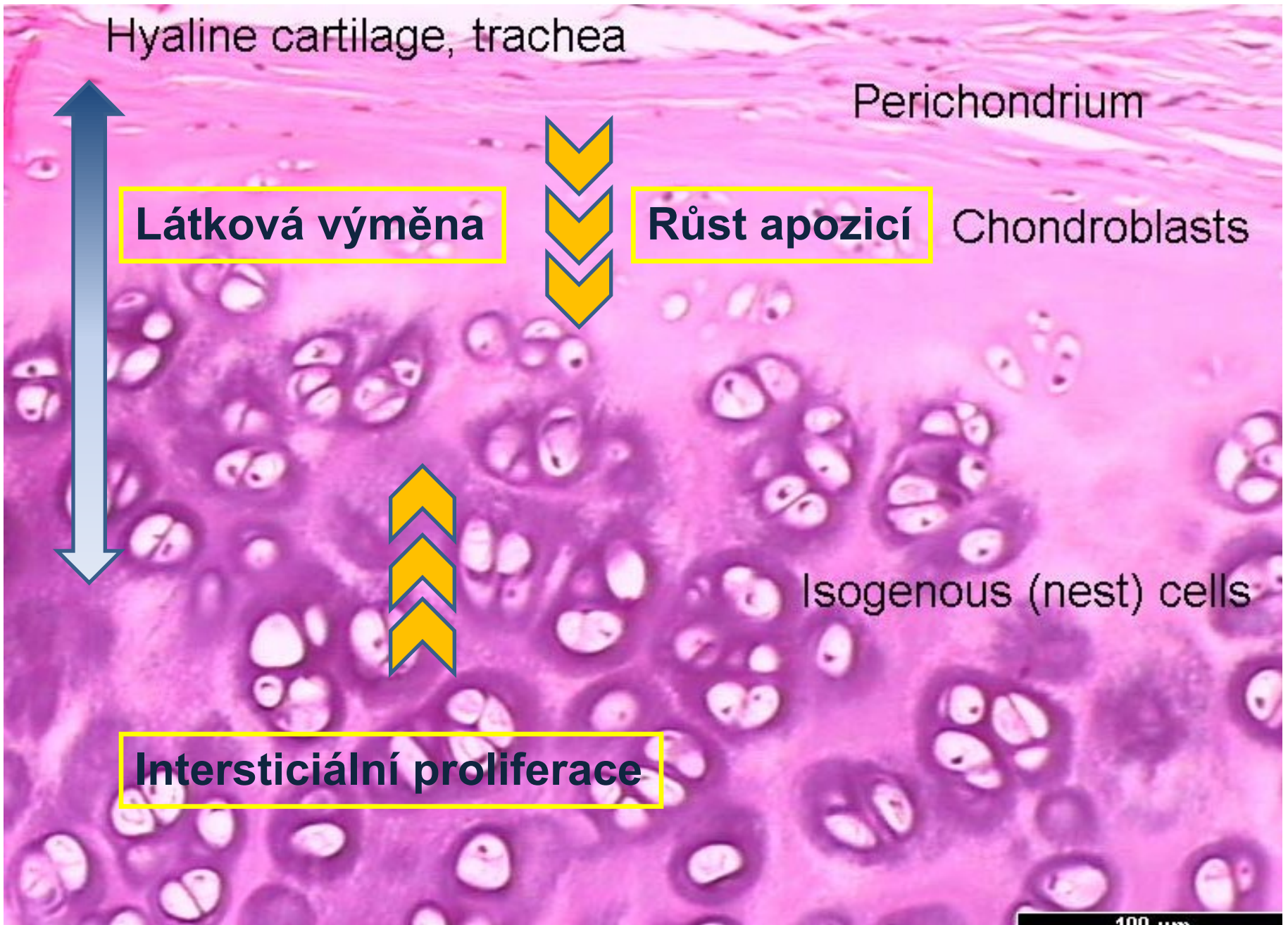
Hydrofilní charakter – zadržuje vodu
→ nízké tření → hladký pohyb kloubů

Hyalinní chrupavka

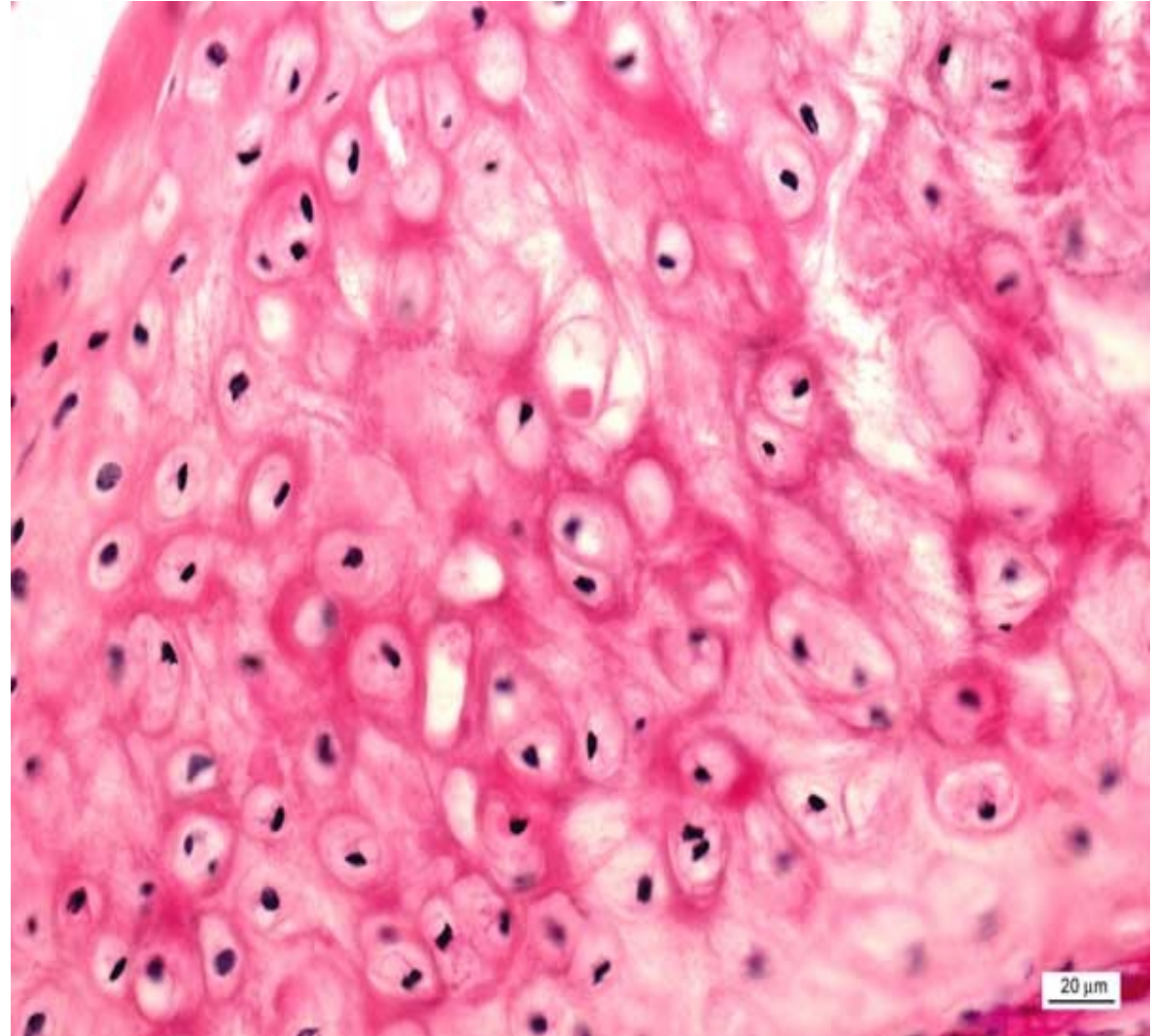
- nejběžnější typ
- dočasný skelet zárodku
- epifyzální růstová ploténka
- artikulační (kloubní) plochy, dýchací cesty, napojení žebíř na hrudní kost
- izogenetické skupiny

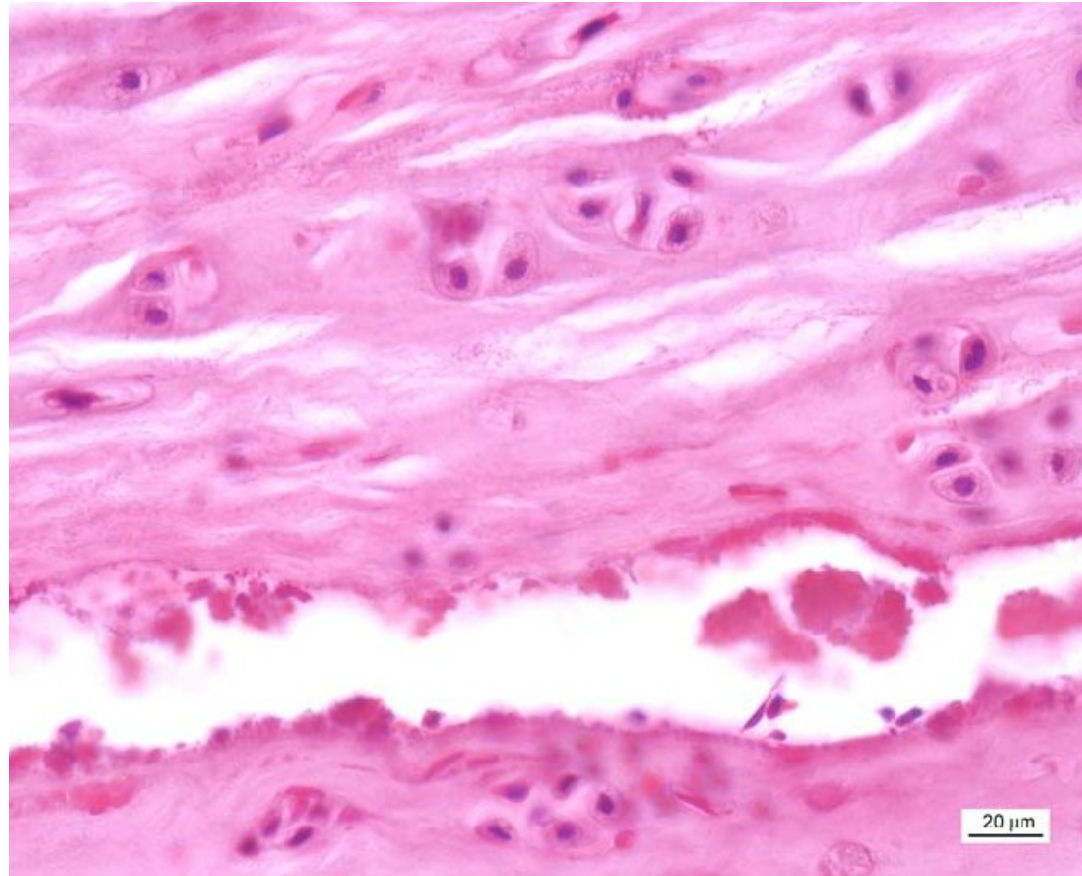
Elastická chrupavka

- elastická vlákna v amorfní hmotě
- chondrocyty tvoří izogenetické skupiny
- boltec, sluchová trubice, hrtan, epiglottis

Vláknitá chrupavka

- převažuje vláknitá složka – kolagen I a II – velká mechanická odolnost v tahu, tlaku i ve zkrutu
- minimum amorfní hmoty – viditelné vlákny
- meziobratlová ploténka, symphysis pubis, kloubní disky, okraje kloubních jamek, menisky

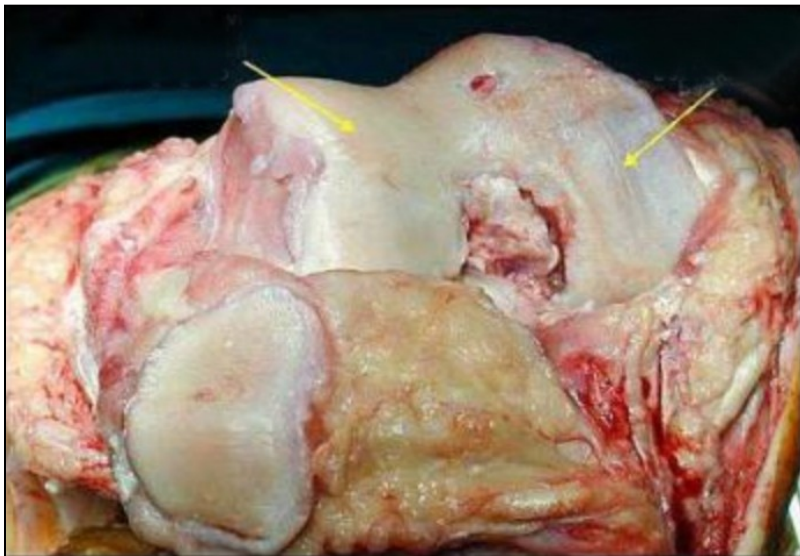
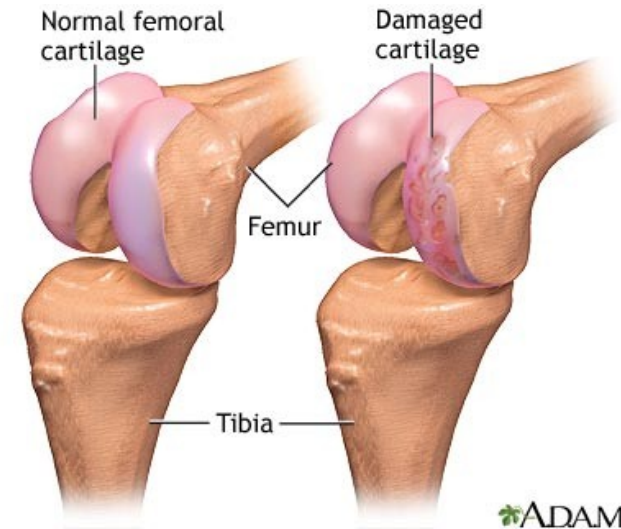

Klinické souvislosti – poškození chrupavky

Chrupavka není inervovaná a vaskularizovaná – minimální potenciál spontánní regenerace

Chondrocyty nemigrují do místa poškození

Poškození chrupavky vyvolává kaskádu degenerativních dějů, které mohou vést k poškození kloubu (artritida)

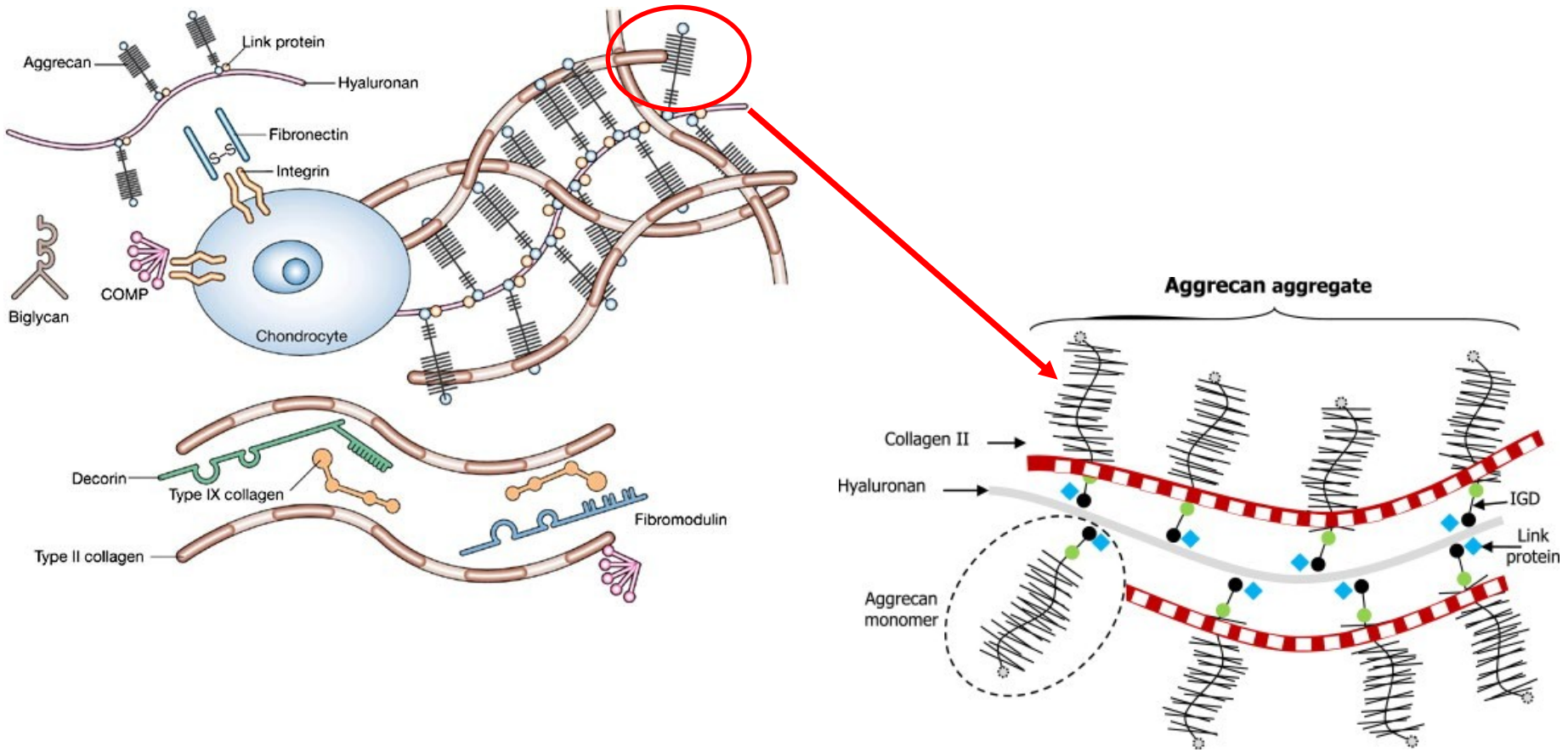
Terapie zajišťuje

- hladký pohyb kloubu
- původní biomechanické/biochemické vlastnosti chrupavky
- brání rozvoji dalšího poškození

Klinické souvislosti

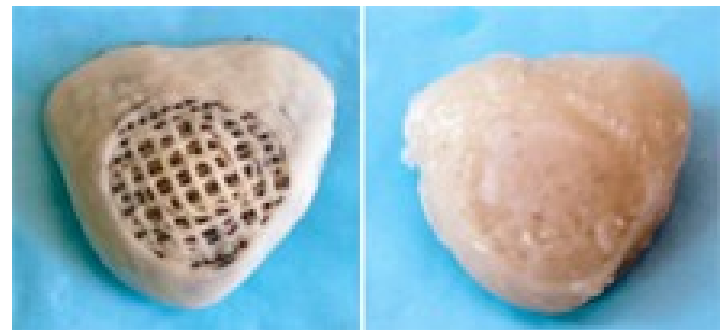
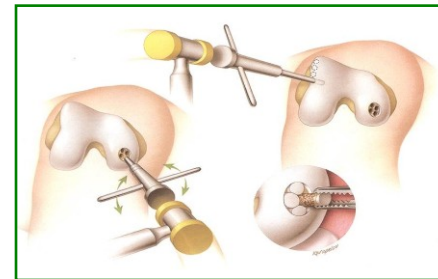
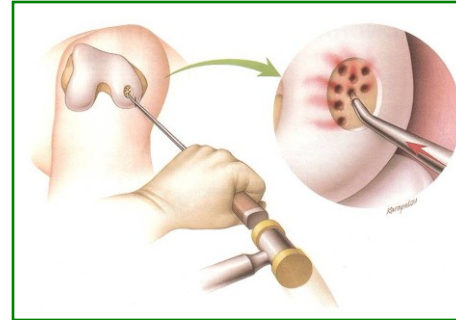
Aggrecan

Přítomnost aggrecanu v plasmě nebo synoviální tekutině může předpovídat rozvoj kloubního poškození

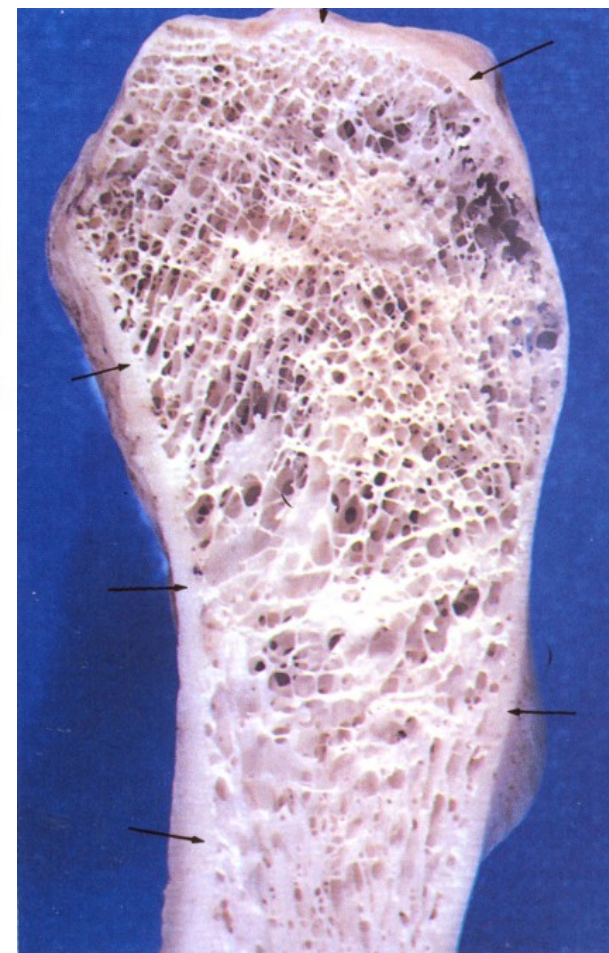
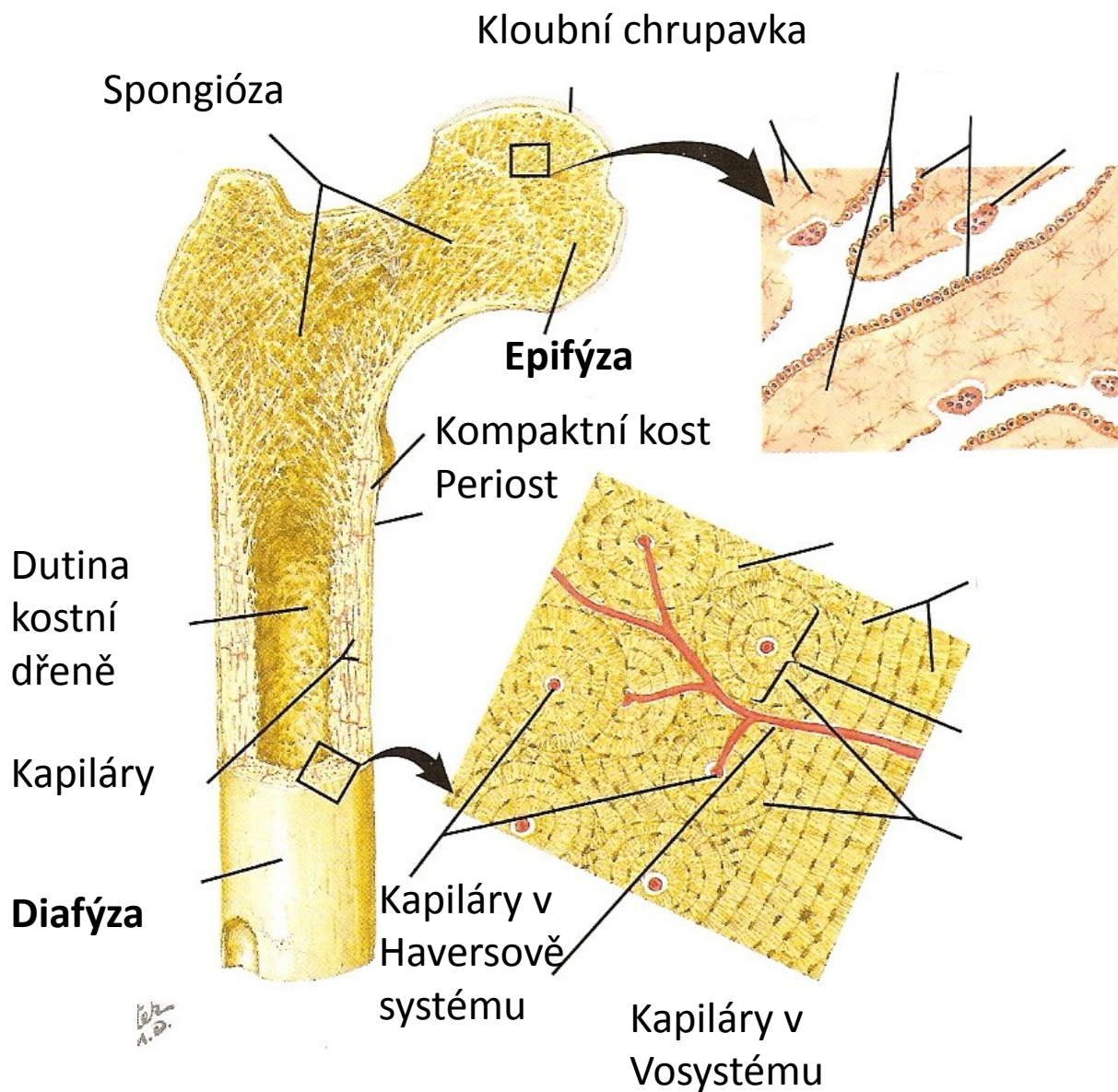

Klinické souvislosti

- Chirurgické odstranění poškozené tkáně
- Aktivace buněk kostní dřeně (mikroabraze, mikrofraktury)
 - nevedou k obnově typické hyalinní chrupavky, vzniká spíše vazivová chrupavka
- Autologní chondrotransplantace
- Autologní implantace chondrocytů
- Buněčná terapie a 3D nosiče
 - nosiče podporující buňky dřeně obnovující chrupavku
 - podpora růstu a diferenciaci vhodných buněčných populací pomocí specifických molekul (růstových faktorů)
 - mesenchymální kmenové buňky

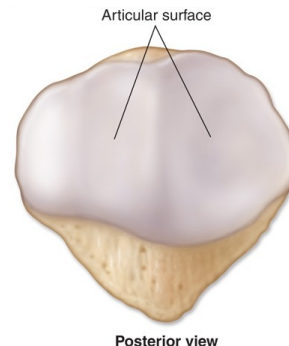
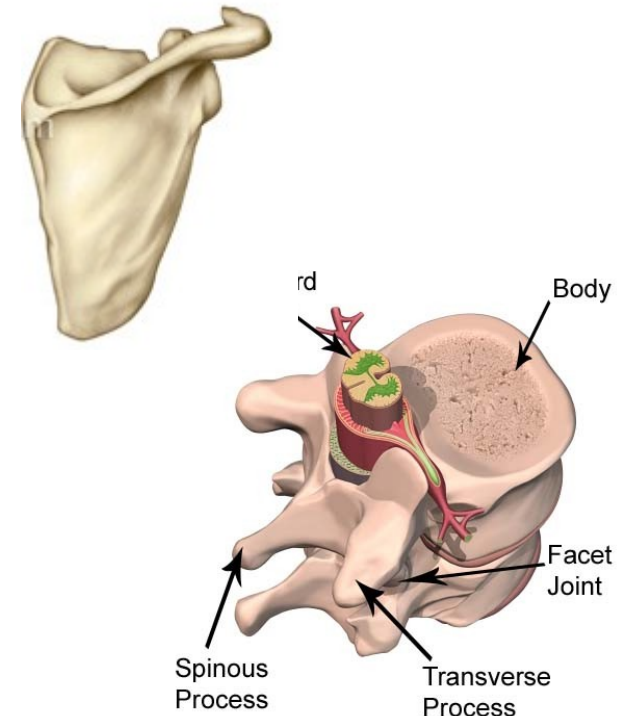
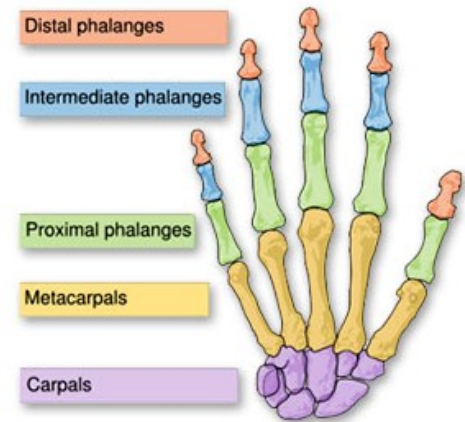

Kost a kostní tkáň

Obecná klasifikace kostí

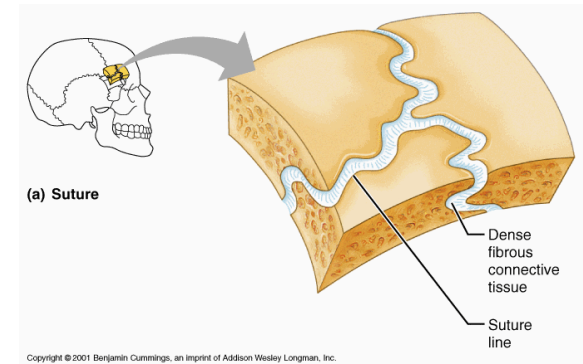
- **dlouhé kosti**
 - diafýza, epifýza, metafýza, medulární dutina
 - tibie, metakarpální kůstky
- **krátké kosti**
 - kompaktní kost na povrchu, spongióza uvnitř
 - např. karpální kůstky
- **ploché kosti**
 - dvě vrstvy kompaktní kosti, uvnitř spongióza
 - lebka, sternum, lopatka
- **sezamkové**
 - patella
- **nepravidelné**
 - obratle, jazyka

Kostrové spoje

Synartrózy

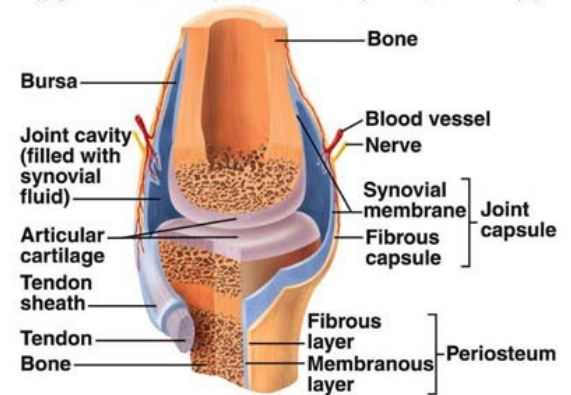
- Spojení vloženou tkání (chrupavka, kost nebo vazivo)
 - Synostózy – spojení kostní tkání – os coxae, os sacrum
 - Synchrondrózy – spojení hyalinní chrupavkou – vývojové stádium osifikace synostóz
 - Symfýza – spojení vazivovou chrupavkou – os pubis, meziobratlové ploténky
 - Syndesmózy – husté kolagenní uspořádané vazivo – sutury lebky, spojení zubu a kostního lůžka (gomphosis)

Diartrózy

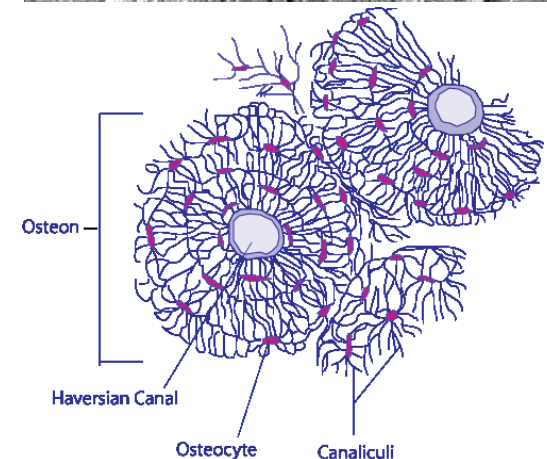
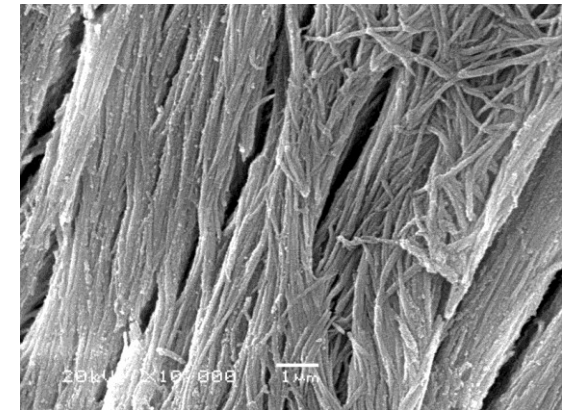
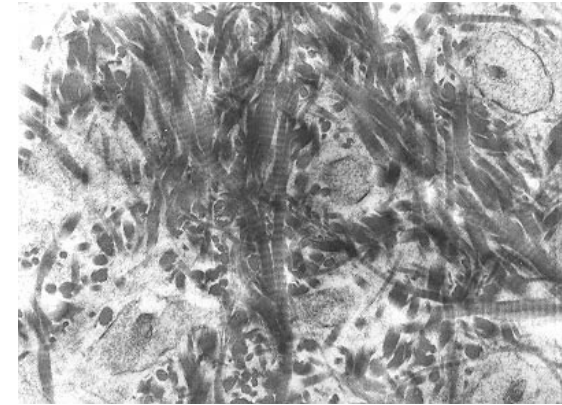
- Kloubní spojení
 - Hyalinní chrupavka bez perichondria
 - Architektura chrupavky – uspořádání vláken i chondrocytů
 - Kalcifikace chrupavky v oblasti připojení ke kosti
 - Kloubní pouzdro
 - Stratum fibrosum
 - Stratum synoviale
 - Meniskus – vazivová chrupavka, avaskulární, bez inervace
 - Kloubní vazy – husté kolagenní uspořádané vazivo, elastická vlákna
 - Šlachové pochvy a tíhové váčky – stavba kloubního pouzdra

Copyright © The McGraw-Hill Companies, Inc. Permission required for reproduction or display.

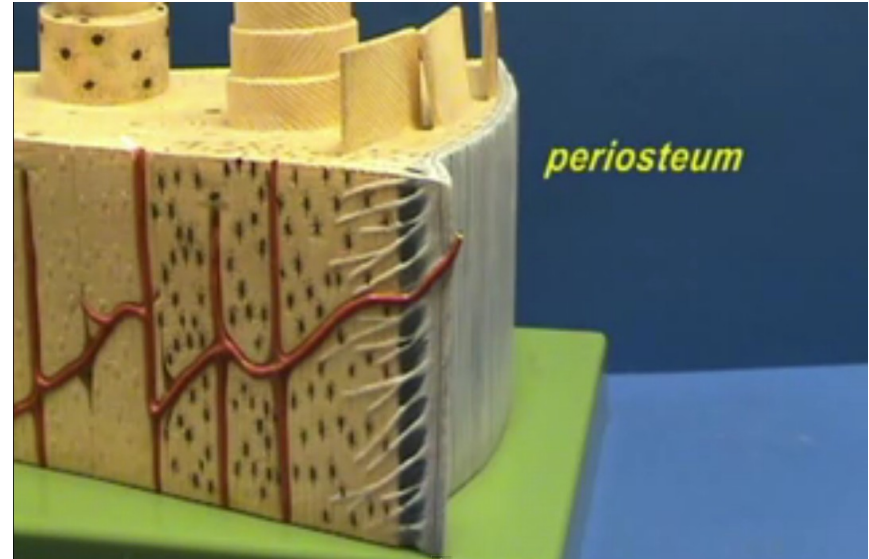
Histologická klasifikace kostí

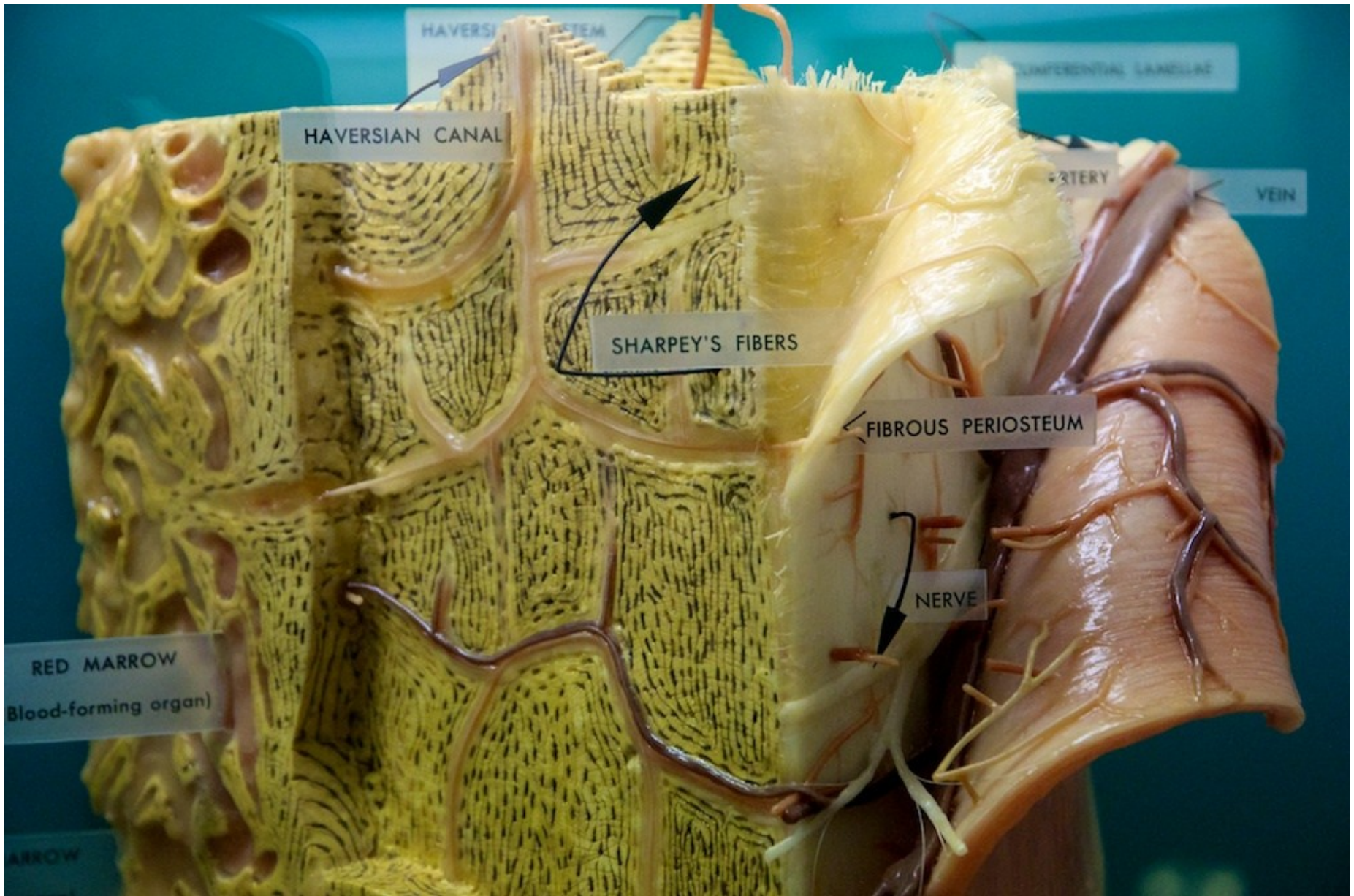
- **Primární (nezralá, vláknitá)**
 - Dočasná, vzniká při růstu a regeneraci kostí; kolagenní fibrily plst'ovitě uspořádané
 - Nahrazuje ji později sekundární kost
 - Pouze v některých oblastech - ploché švy lebky, výčnělky kostí (*tuberositas ossium*), zubní cement přetrvává
- **Sekundární (zralá, lamelózní)**
 - Lamely – kolagenní vlákna uspořádána do koncentrických vrstev (3-7 μ m) obklopující kanálek s cévami = Haversův systém (osteon)
 - Spongiózní kost
 - Lamely tvoří trámce, se strukturou podobnou kompaktní kosti
 - Konce kostí (epifýzy), krátké kosti, střední vrstva plochých kostí lebky (*diploe*)
 - Kompaktní kost
 - Zevní a vnitřní plášťové lamely, typické Haversovy kanálky
 - Volkmannovy kanálky
 - Intersticiální kanálky

Povrch kompaktní kosti

- **Vnější povrch**
 - pohyblivý (synoviální) kloub – krytý hyalinní (kloubní) chrupavkou (kloubní povrch)
 - periosteum (periošt) – membrána z hustého vaziva, rozlišitelná ve vnitřní (osteoblasty) a vnější vrstvu (vláknité vaziva)
 - pokud je kost neaktivní, převažuje vláknitá složka perioštu
 - kolagenní vlákna perioštu směřují paralelně k povrchu kosti
 - kolmá Sharpeyova vlákna fixují periošt ke kosti

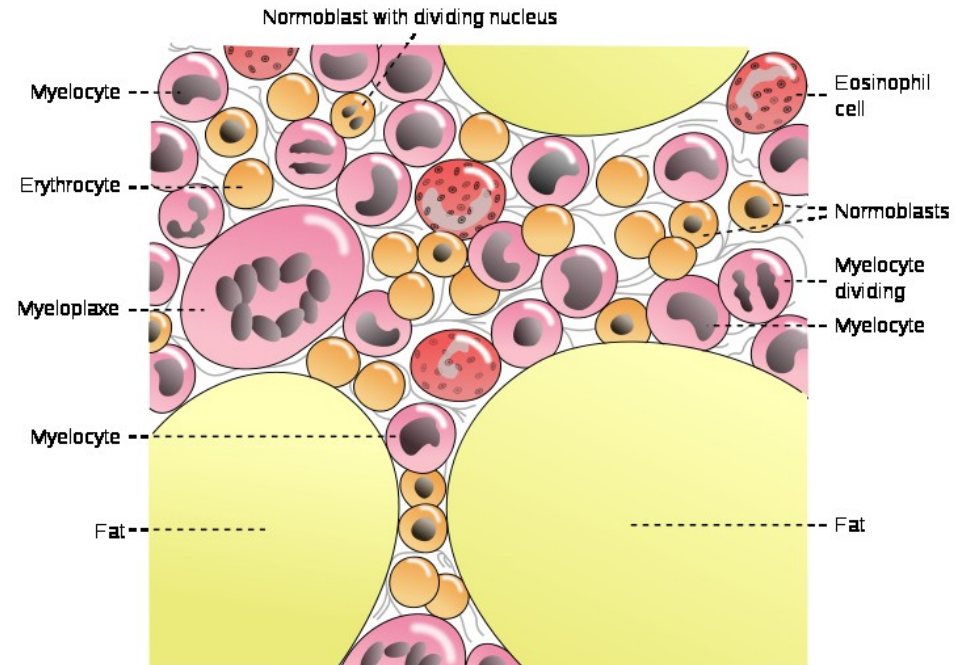
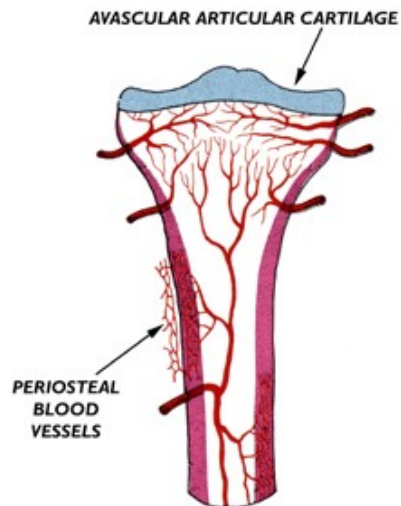

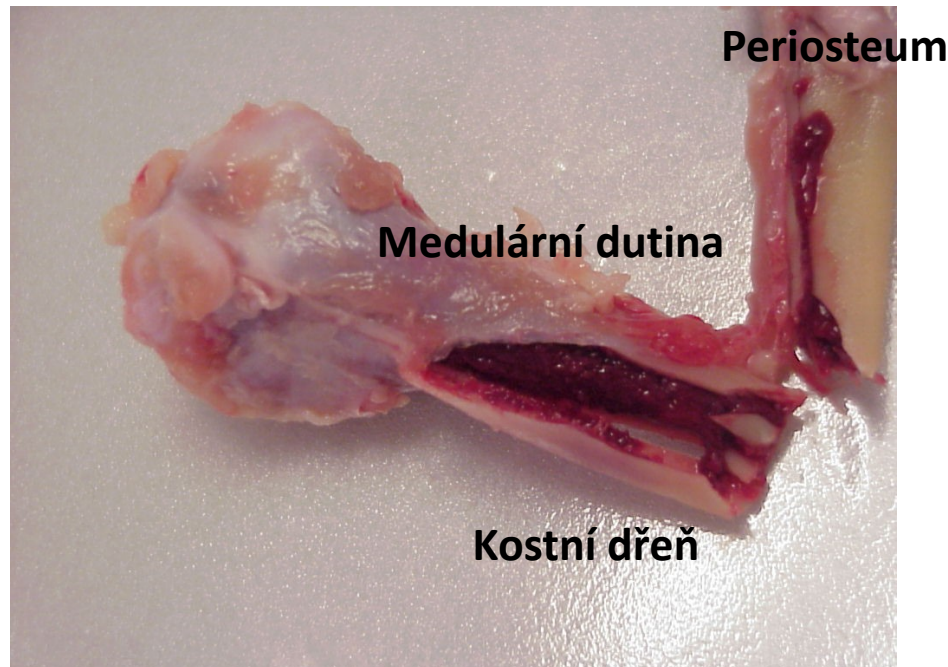
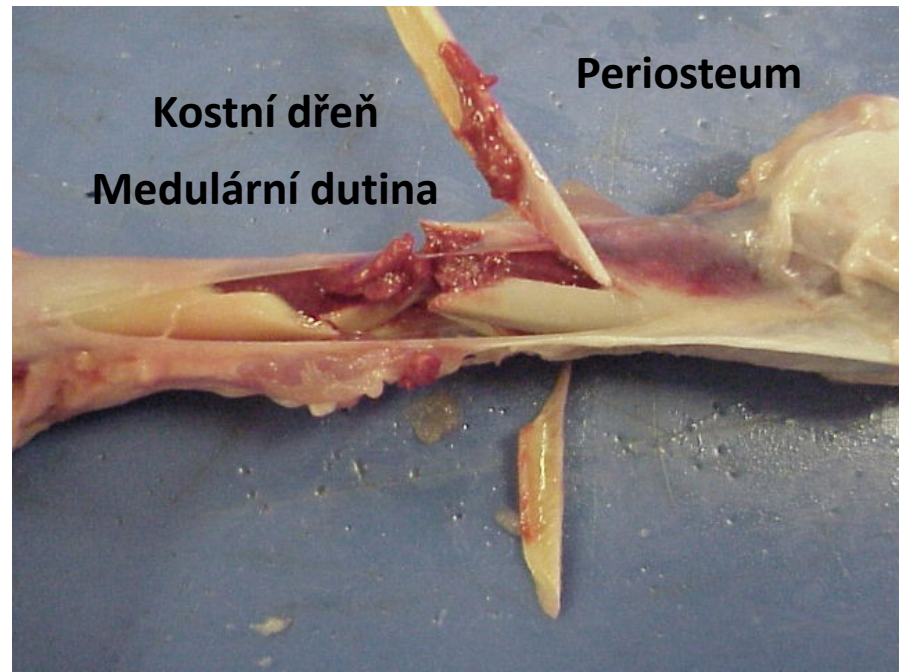

National Museum of Natural History NY, USA

Povrch kosti

- **Vnitřní povrch – výstelka dutin**
 - medulární dutina
 - endost (endosteum) – často pouze jednobuněčná vrstva obsahující buňky remodelující kostní tkáň – osteoblasty a osteoklasty
 - červená kostní dřeň – krvetvorba
 - žlutá kostní dřeň – převažuje tuk
 - cévní zásobení

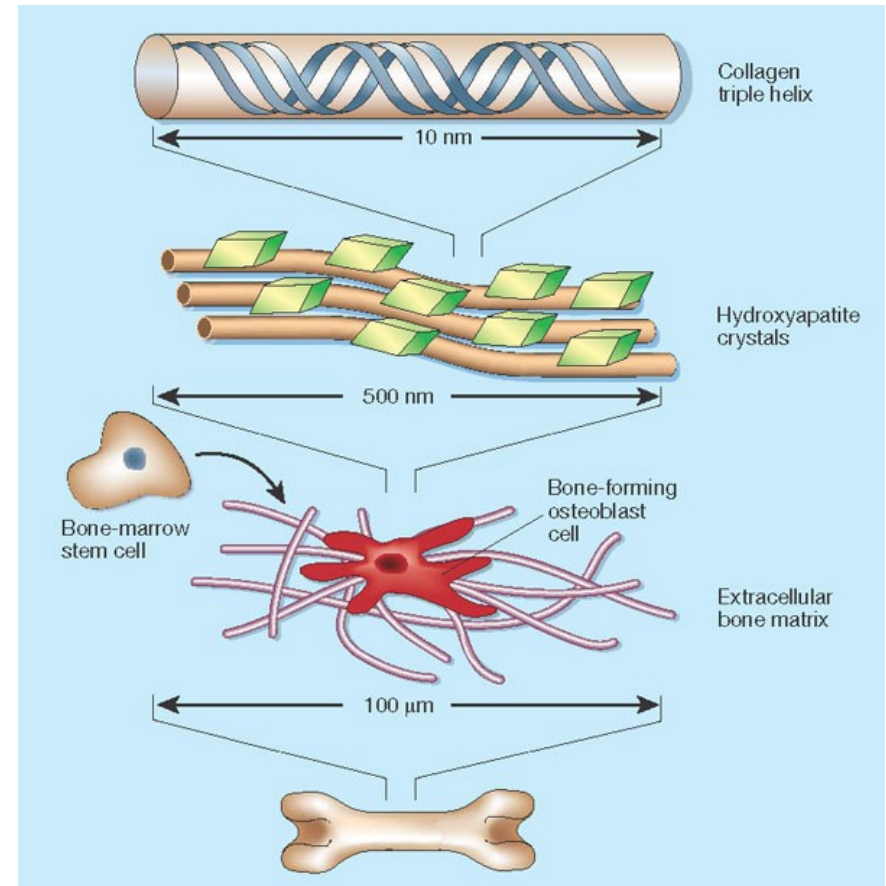
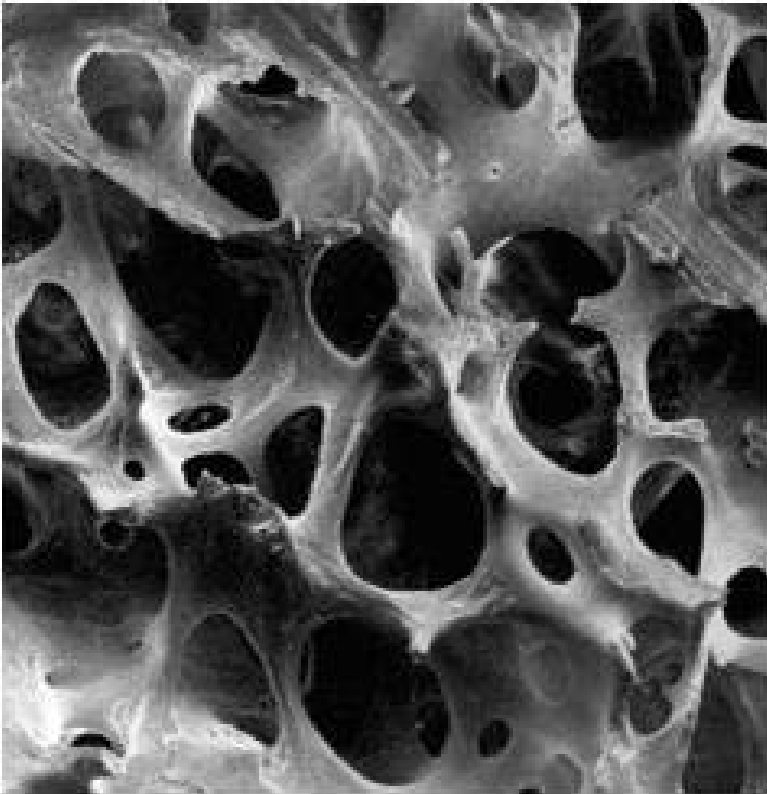

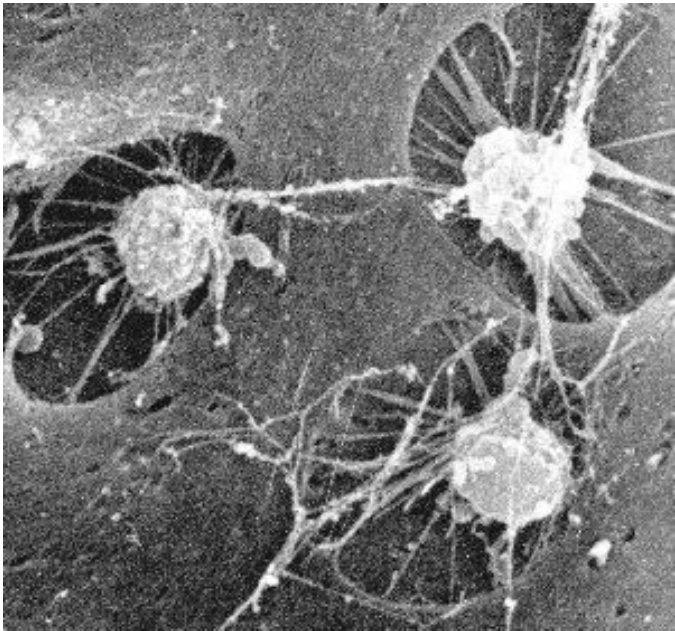
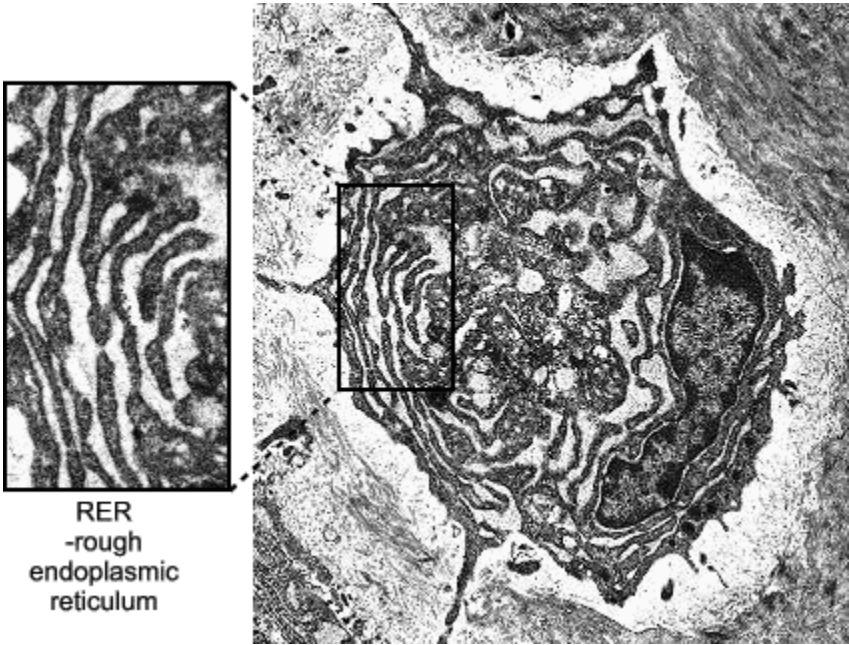
Architektura a mikroskopická stavba kostí

- **Složení kostní hmoty**

- 60% minerální složka, 24% organická složka 12% H₂O, 4% tuky
- krystaly fosforečnanu vápenatého a hydroxyapatitu

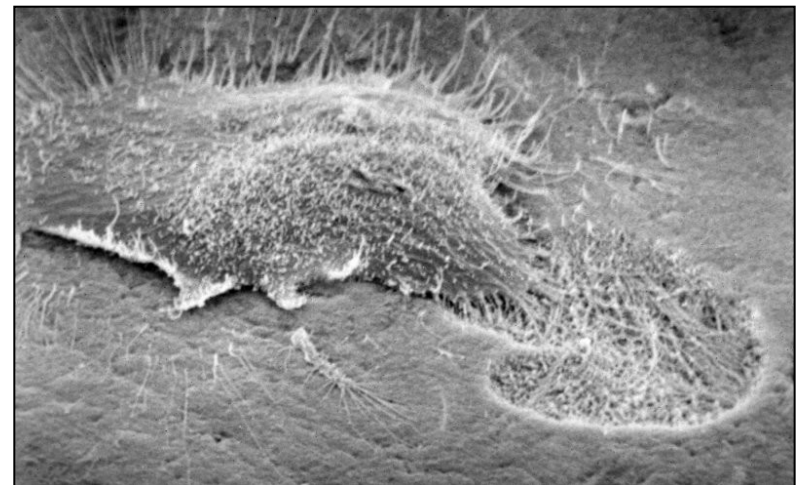
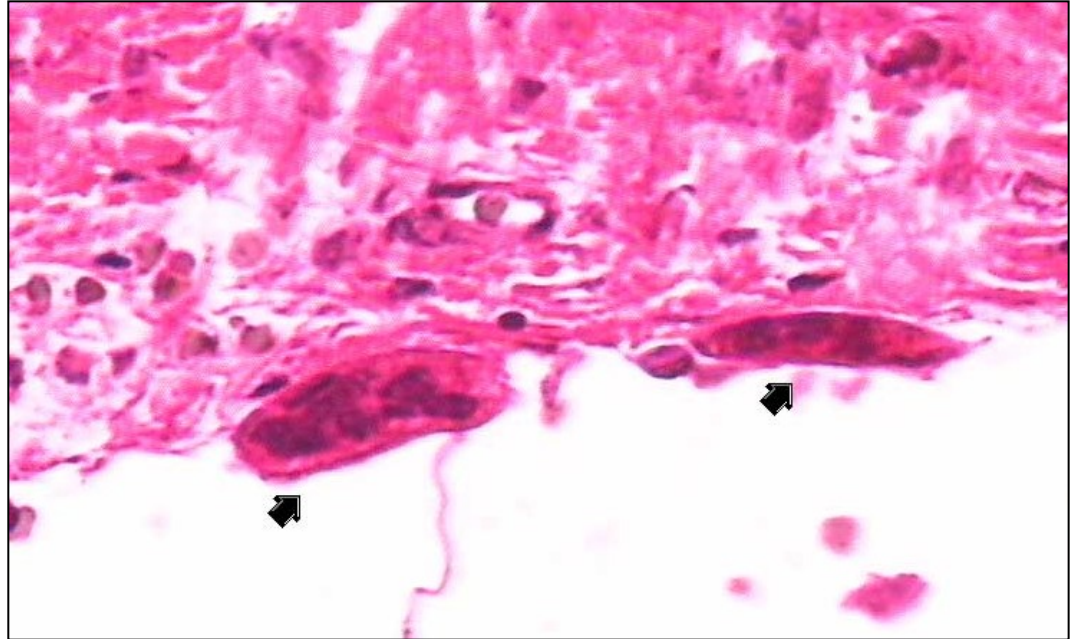
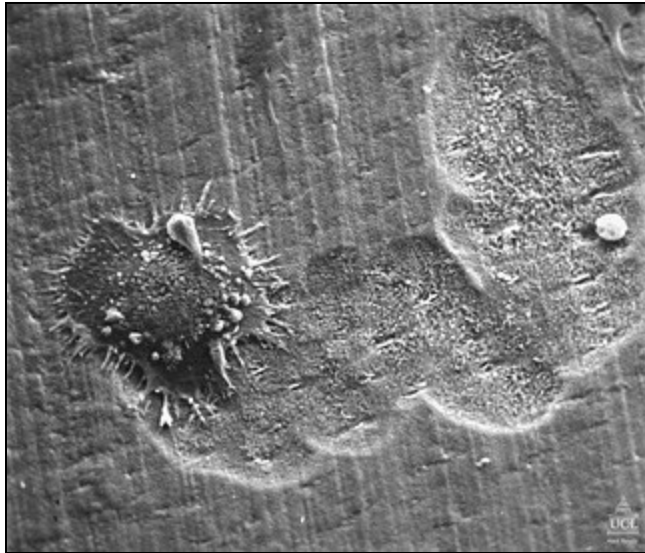

- **Kostní buňky - osteoblasty**
- specializované kostní buňky
- produkují extracelulární matrix – kolagen (I) a nekolagenní proteoglykany, glykoproteiny
- osteocyty

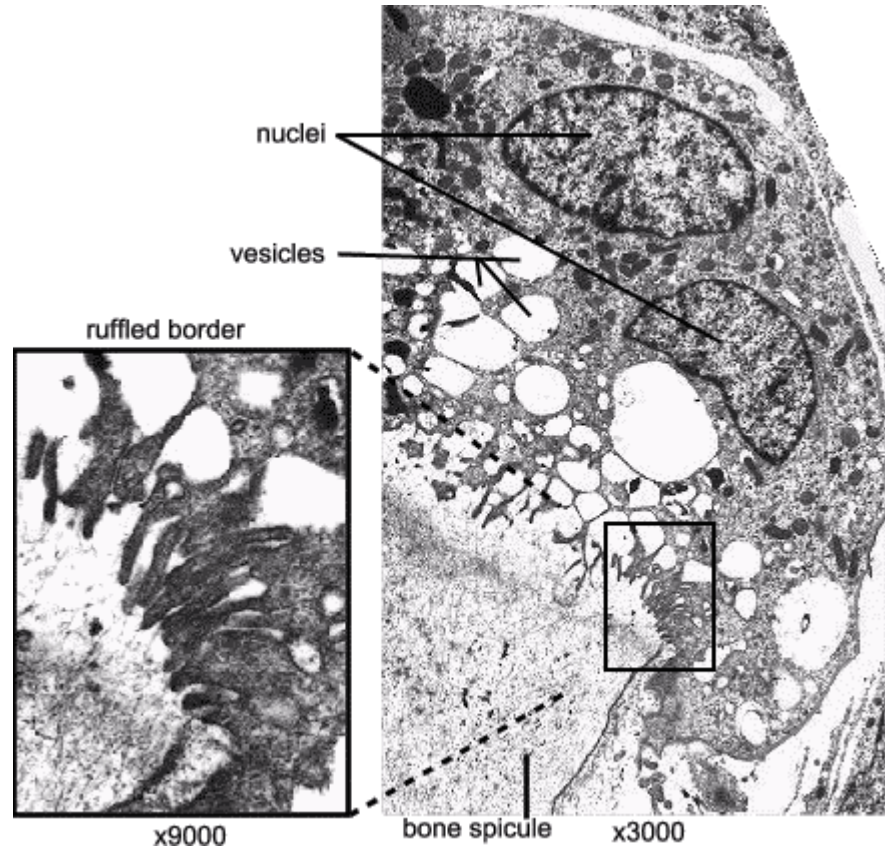
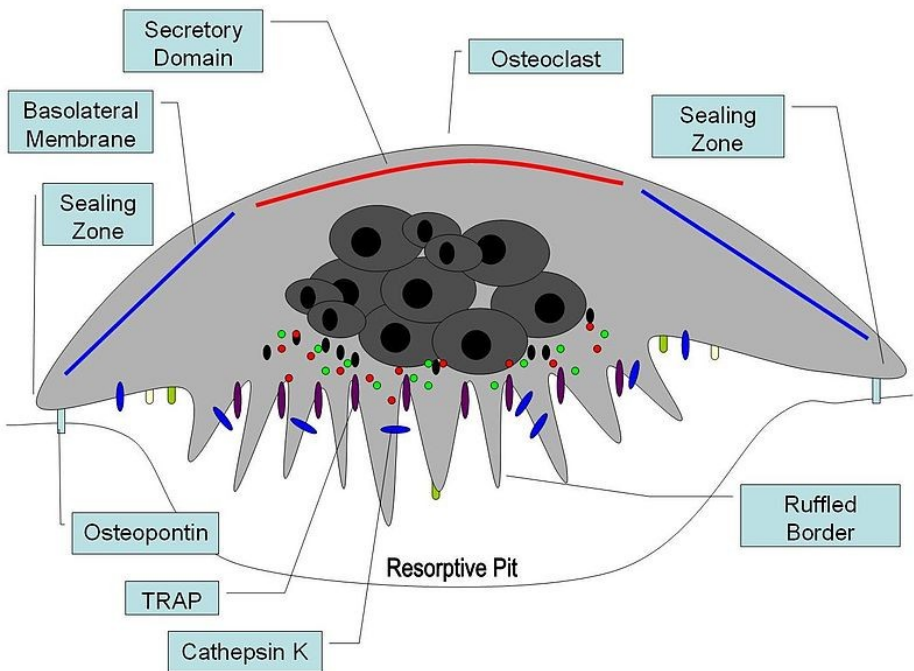

- **Kostní buňky - osteoklasty**

- mnohojaderné specializované kostní buňky odvozené od makrofágů
- resorbují kostní matrix

- **Kostní buňky - osteoklasty**
- složitá architektura buňky
- produkují enzymy štěpící organickou složku kostní hmoty
- HCl

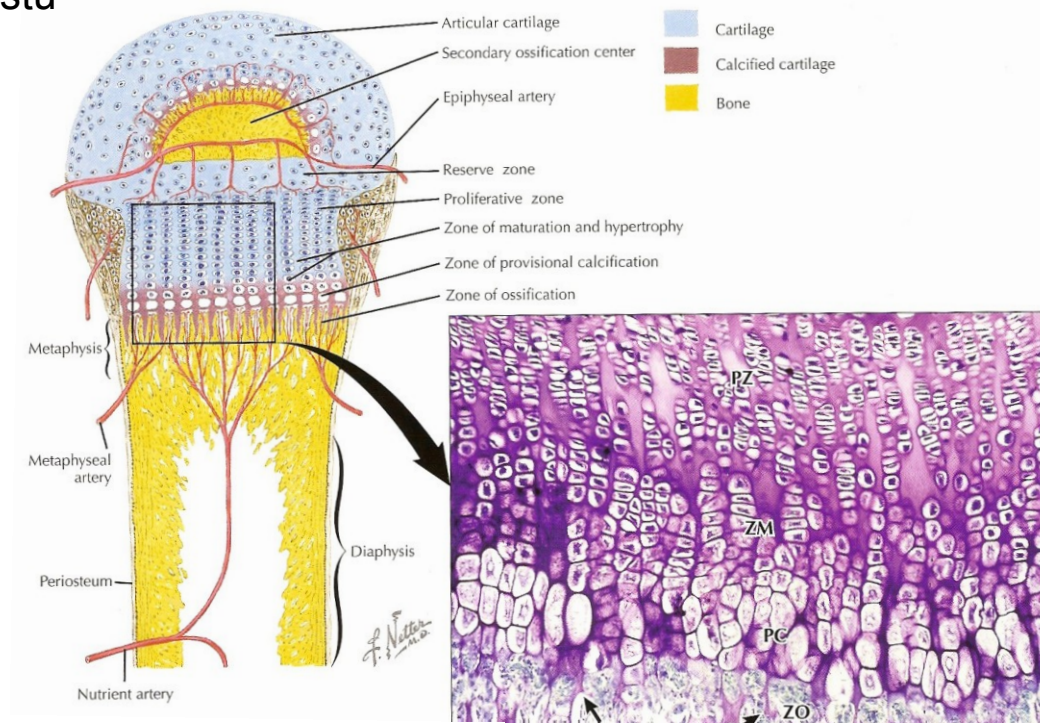
Osifikace primární kosti

Desmogenní

- Uvnitř membránových kondenzací mesenchymu
- Zejména ploché kosti

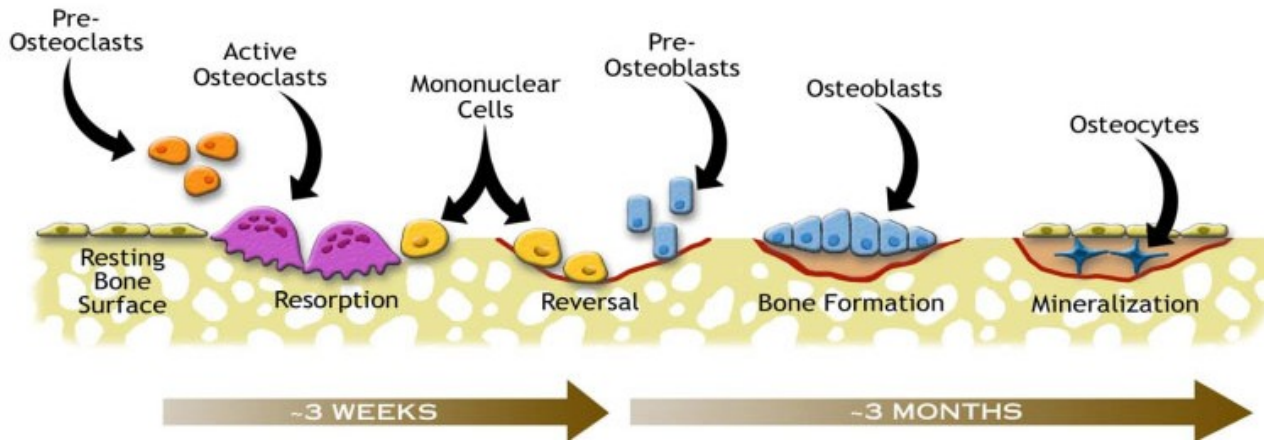
Chondrogenní

- Náhrada hyalinní chrupavky kostí
 1. Chrupavčitý model
 2. Periostální kostní límec
 3. Proliferace a hypertrofie chondroblastů
 4. Kalcifikace
 5. Vznik primární dřevové dutiny
 6. Tvorba periostálního pupenu
 7. Osifikace

Osifikace sekundární kosti

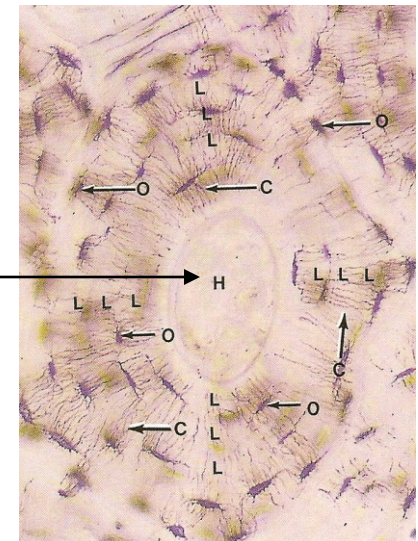
Remodelace primární nebo stávající sekundární kosti

<http://ns.umich.edu/Releases/2005/Feb05/img/bone.jpg>

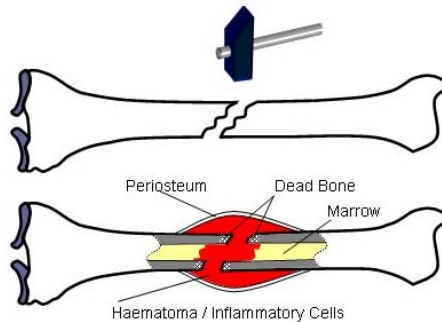
Ukládání kostní hmoty v podobě koncentrických lamel kolem cév –
osteon = Haversův systém

Uvnitř kanálu - vaskularizace,
inervace

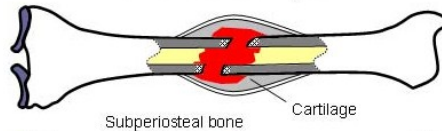

Hojení zlomenin

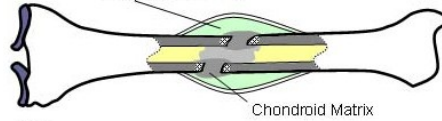
Zánět

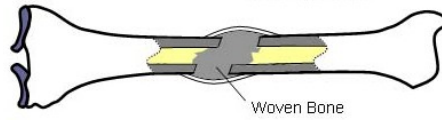
Měkký kalus

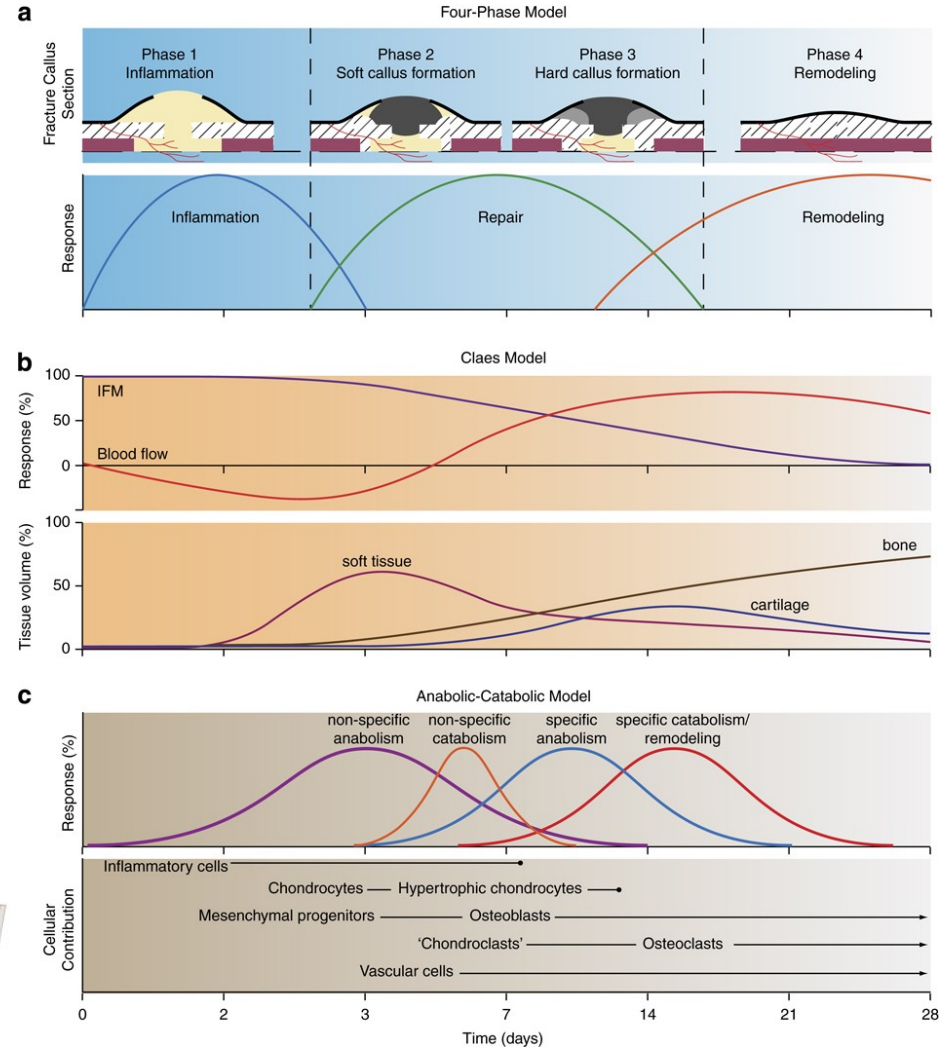
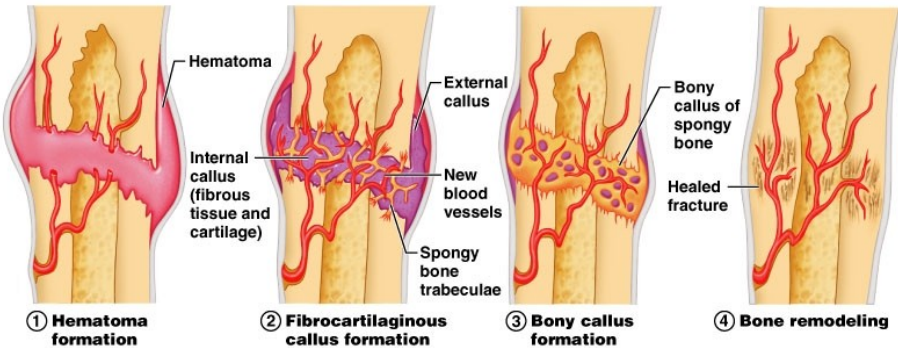
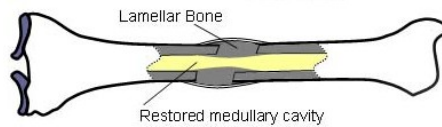
Tvrký kalus

Osifikace primární kosti

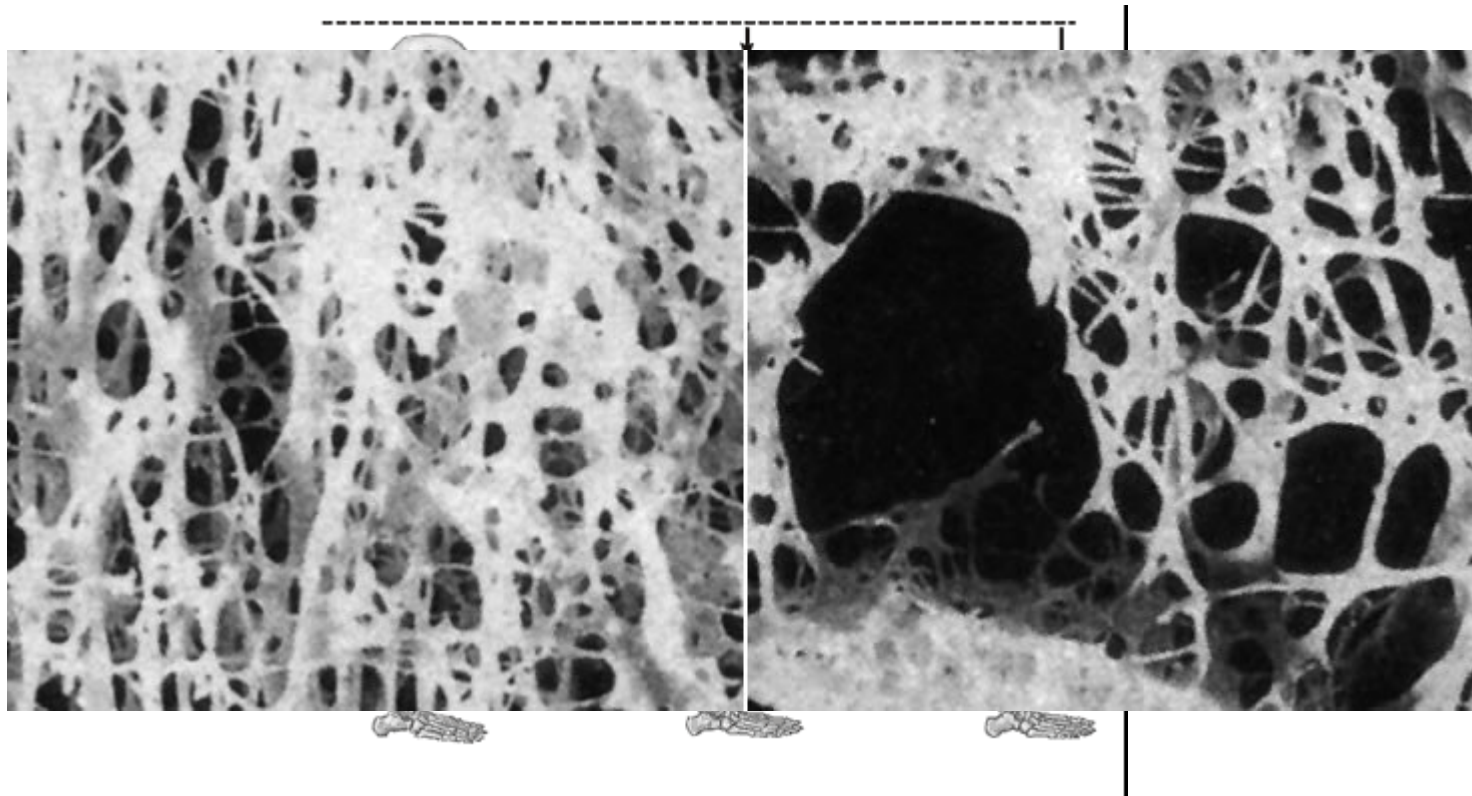
Remodelace a vznik sekundární kosti

Aktivní imunologický, metabolický
a regenerační proces

Klinické souvislosti

- Poruchy remodelace kostní tkáně – OSTEOPORÓZA

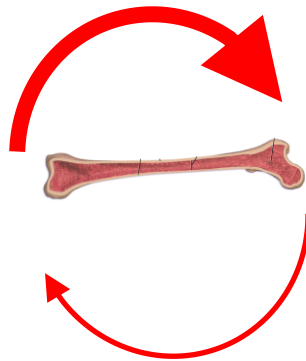

Klinické souvislosti

• Poruchy remodelace kostní tkáně – OSTEOPORÓZA

- nadměrná aktivita osteoklastů
- pokles hladiny estrogenů (menopauza)
- zánětlivé procesy
- imobilizace
- nedostatečná výživa
- endokrinní onemocnění
- vedlejší efekt léčby (kortikoidy, antiepileptika, antikoagulancia)

Resorpce

Depozice

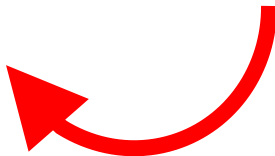
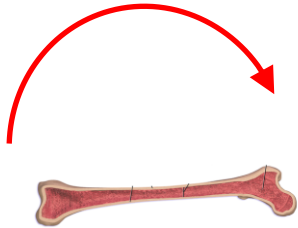
- léčba: **antiresorpční látky** (bisfosfonáty, estrogenové analogy), **stimulace novotvorby** kostní hmoty, **výživa, pohyb**

Klinické souvislosti

• Poruchy remodelace kostní tkáně – OSTEOPETRÓZA

- snížená aktivita osteoklastů
- vrozené onemocnění
- různé stupně postižení (nervové komprese, fraktury, postižení kloubů, anemie v důsledku uzavírání medulární dutiny)

Resorpce

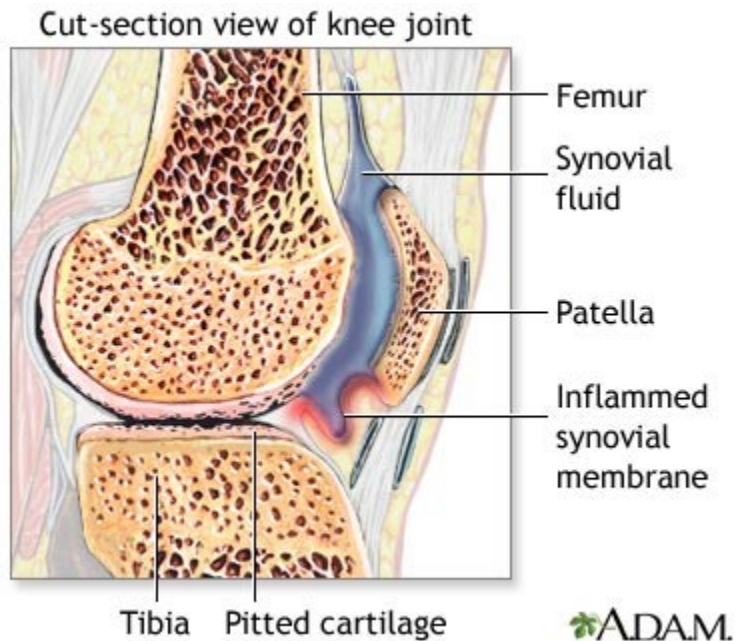
Depozice

Klinické souvislosti

• Revmatoidní artritida

- zánětlivé onemocnění autoimunitního charakteru
- poškození měkkých tkání kloubu (synoviální membrána, chrupavka) i eroze kostní matrix

Děkuji za pozornost

Petr Vaňhara, PhD.
Ústav histologie a embryologie LF MU

www.med.muni.cz/histol/histolc.html

pvanhara@med.muni.cz